

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Pedagogers bemötande av elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv

Handledare
Anna Wernberg

Författare
Sofia Hansson
Anna Kjellkvist

Pedagogers bemötande av elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv

Abstract

I denna c-uppsats behandlas pedagogers bemötande, med syftet att undersöka hur pedagoger bemöter elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Det är många olika faktorer som påverkar pedagogers arbete. Exempel på detta är pedagogen själv och dennes förhållningssätt i fråga om kön och jämställdhet. Även eleven och arbetslaget är viktiga faktorer här.

Vi har använt oss av en kvalitativ metod, "stimulated recall". Den innebär att man gör observationer och intervjuer. Man vill komma åt informantens tankar som denne hade under observationen, men även tankar och reflektioner som denne hade i efterhand. Vi har även ställt frågor i intervjuerna som inte haft direkt samband med observationerna.

Vi kom genom vår undersökning bland annat fram till att för att pedagogerna inte ska uppleva arbetet med jämställdhet som något abstrakt så måste de skaffa sig kunskap om samhällets maktstrukturer och lyfta fram sitt förhållningssätt. Pedagogen och arbetslaget bör hitta en gemensam plattform för detta. Pedagogerna i vår undersökning säger sig ha ett individperspektiv. De bemöter barnen som individer och behandlar dem på samma sätt oavsett kön. Då alla har föreställningar om kön, omedvetet, så innebär detta att vissa skillnader ändå görs. Att göra sitt bästa för att lyfta sina föreställningar och reflektera kring dessa är något alla bör göra för att ett bemötande i syfte att uppnå målen för jämställdhet enligt Lpo 94 ska kunna äga rum.

Ämnesord: jämställdhet, bemötande, genus, pedagog, kön

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Uppsatsens upplägg	6
2. Litteraturgenomgång	7
2.1 Begreppen genus, kön och jämställdhet och dess framväxt i styrdokumentet	7
2.1.1 Förklaring av begreppen genus och kön	7
2.1.2 Förklaring av begreppet jämställdhet	8
2.1.3 Styrdokumentet angående genus, kön och jämställdhet	9
2.2 Forskning inom ämnet	11
2.3 Arbete med jämställdhet i en skola för alla	15
2.3.1 Elevens förutsättningar	16
2.3.2 Pedagogens roll	18
2.3.3 Arbetslagets roll	20
2.4 Pojkar och flickor – eller individer	21
2.5 Problemprecisering och frågeställningar	22
3. Teoretisk utgångspunkt och val av metod	23
3.1 Sociokulturellt perspektiv	23
3.2 Metodval	24
4. Empirisk del	26
4.1 Pilotstudie	26
4.2 Undersökningsgrupp	26
4.3 Datainsamlingsmetod	26
4.4 Urval	27
4.5 Sätt att bearbeta	27
4.6 Etiska överväganden	27
5. Redovisning av resultat	29
5.1 Intervjuer	29
5.1.1 Pedagogernas tankar kring jämställdhet	29
5.1.2 Pedagogernas arbete med jämställdhet	29
5.1.3 Pedagogens roll	30
5.1.4 Individen	31
5.1.5 Jämställdhet som del i värdegrundsarbetet	32
5.1.6 Jämställdhetsarbetet – något abstrakt	32
5.1.7 Präglade av sina miljöer	33
5.1.8 Pojkars och flickors utrymme i klassrummet	34

5.1.9 Om pedagogerna anser att de når upp till målen	34
5.2 Observationer	35
5.2.1 Observation pedagog 1	35
5.2.2 Observation pedagog 2	36
5.2.3 Observation pedagog 3	38
5.2.4 Observation pedagog 4	39
5.3 Sammanfattning av resultatdel	40
6. Diskussion	42
6.1 Resultatdiskussion	42
6.2 Metoddiskussion	50
6.3 Konsekvenser för yrkesrollen	51
6.4 Förslag till vidare forskning	51
7. Sammanfattning	53
Källförteckning	55
Bilaga 1	57
Bilaga 2	58

1. Inledning

Här presenteras och motiveras vårt ämnesval. Det kopplas även till styrdokument. Vår teoretiska utgångspunkt och metoden för undersökningen presenteras också här. Efter detta redogörs syftet med arbetet och därefter beskrivs uppsatsens fortsatta upplägg.

1.1 Bakgrund

Jämställdhet är ett aktuellt ämne inom många områden och så även inom skolans värld. Ämnet diskuteras ständigt och nya studier presenteras. Nyligen genomfördes ett lokalt projekt i några av Kristianstad kommuns förskolor. Där studerades genom observationer hur pedagoger bemöter pojkar respektive flickor. Resultatet visade på skillnader i bemötandet, vilket pedagogerna själva var omedvetna om.

I de kursplaner som finns för lärarutbildningen på Högskolan Kristianstad tas många gånger genus och jämställdhet upp vilket tyder på att området är av stor relevans för lärare idag. Under vår utbildning har vi fått ett ökat intresse för arbete med jämställdhet i skolan. Vid ett par tillfällen i vår lärarutbildning har vi fått möjlighet att fördjupa oss lite mer i ämnet och försöka utveckla en förståelse för vad det innebär i praktiken. Vi hoppas att detta arbete kommer vidga vår förståelse ytterligare.

Jämställdhet är något som alla förskolor och skolor ska arbeta med. När det handlar om förskola och skola så är det styrdokument som reglerar arbetet där, det vill säga skollagen, läroplaner och kursplaner. I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 1998), står det bland annat följande angående jämställdhetsarbetet i skolan:

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla förmåga och intressen oberoende av könstillhörighet (s.6).

Varje kommun och därefter varje skola formulerar sin egen lokala arbets- eller skolplan. Här skriver man hur arbetet kring jämställdhet ska utföras på ett mer konkret sätt.

Vi har, dels genom vår utbildning, men också genom erfarenheter från verksamhetsförlagd utbildning, VFU, förstått vikten av att ha god kunskap inom ämnet för att på ett medvetet sätt

kunna genomföra vårt uppdrag och nå upp till målen i styrdokumenterna angående jämställdhet. Som lärare är man en förebild för eleverna och har starkt inflytande. Hur man bemöter eleverna och de sätt man lägger upp skolarbetet på bidrar till att forma deras tankar och förhållningssätt kring könsroller och vad som är kvinnligt respektive manligt. Genom bemötandet tydliggör man vilka positioner som är accepterade och möjliga för det ena eller det andra könet att inta.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med detta arbete är att undersöka hur pedagoger bemöter elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Det är många olika faktorer som påverkar pedagogers arbete och hur de bemöter sina elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Exempel här är pedagogen själv och dennes kunskap och föreställningar ifråga om kön och jämställdhet. Det handlar även om eleven och arbetslaget som pedagogen ingår i.

1.3 Uppsatsens upplägg

I nästa kapitel följer en litteraturgenomgång där ämnet sätts in i existerande forskningsfält. Vi klargör begrepp och presenterar relevant tidigare forskning. Sist i litteraturgenomgången redogör vi för vår problemprecisering med våra frågeställningar. Efter detta beskrivs vår teoretiska utgångspunkt och val av metod. På detta följer vår empiriska del där vi beskriver undersökningsgruppen, datainsamlingsmetod, sätt att bearbeta vårt material samt våra etiska överväganden. Nästa avsnitt behandlar våra resultat från undersökningens intervjuer och observationer. Här på följer en diskussion med både resultat- och metoddiskussion samt konsekvenser för yrkesrollen och förslag till vidare forskning. Sist kan en sammanfattning läsas.

2. Litteraturgenomgång

Genom sökning och fördjupning av litteratur har vi sett att det finns forskning utförd och många böcker skrivna kring genus och jämställdhet. Nedan redogör vi först för begreppen genus, kön och jämställdhet. Därpå följer en genomgång av hur utvecklingen sett ut när det handlar om genus, kön och jämställdhet i styrdokumentet. Därefter följer en genomgång av de delar av litteraturen som är väsentlig att presentera utifrån vårt val av ämne och undersökning. Sist redogör vi för vår problemprecisering.

2.1 Begreppen genus, kön och jämställdhet och dess framväxt i styrdokumentet

2.1.1 Förklaring av begreppen genus och kön

Ordet genus betyder slag, sort, släkte, kön på latin (Hirdman, 2003). Enligt Forsberg (1998) används begreppet kön som en analyserande kategori då kön ses som en grundläggande struktur i samhället. Feministisk forskning skiljer mellan genus, det vill säga det socialt konstruerade könet och det biologiska könet. Begreppen anses dock svåra att hålla isär och är omdiskuterade då det är svårt att skilja på vad som är biologiskt respektive kulturellt betingat.

Tallberg Broman (2002) menar att begreppet genus avser den sociala relationen i kön. Detta visar på att relationen mellan könen och flickors och pojkars beteenden, sysslor och egenskaper med mera, inte är biologiskt givna utan socialt och historiskt konstruerade. Tallberg Broman (2002) definierar begreppen genus och kön vidare:

Genusbegreppet anger att kön ses motsvara ett mycket varierande innehåll och genus motsvarar ett socialt, historiskt, kulturellt relaterat begrepp. Genus är också kontextuellt – varje individ är olika beroende på plats, situation och sällskap, men inom vissa genusgränser (s. 25).

Gannerud (1999) menar att kön inom den samhällsvetenskapliga feministiska forskningen betraktas som en kategoriserings- och ordningsprincip som finns i alla sociala och samhällsliga strukturer. Alla människors föreställningar kring könsaspekten anses vara socialt konstruerade, skapade i samspel mellan människor och deras omvärld. Uttrycken av dessa föreställningar varierar därför på grund av olika sociala, historiska och kulturella sammanhang. De socialt, kulturellt och historiskt föränderliga föreställningar och normer som tillskrivs könskategorin benämns med ordet genus (a a).

Då vi i detta arbete använder begreppen kön och genus förhåller vi oss till begreppen på samma sätt som Forsberg (1998), Tallberg Broman (2002) och Gannerud (1999). Vi ser på begreppet genus som den sociala relationen i kön, samt att genus motsvarar ett socialt, historiskt, kulturellt relaterat begrepp. Då vi tror att alla människors föreställningar kring könsaspekten är socialt konstruerade och skapade i samspel mellan människor och deras omvärld så menar vi att uttrycken därför varierar av dessa föreställningar på grund av olika sociala, historiska och kulturella sammanhang.

Genusdiskussionen handlar om hur vi hanterar att mänskligheten delats in i två grupper och hur vi beskriver och upplever vår könstillhörighet. Begreppet genus används för att det fokuserar på relationen mellan könen. Genom att använda begreppet genus och vad det står för så kommer man ifrån fokuseringen på kvinnorna och att göra dem synliga. Man lämnar då de hittills dominerande förklaringarna i jämställdhetsarbetet i skolan och får in ett mer modernt nyanserat tänkande kring jämställdhet som fokuserar på båda könen (Läraryrket, 2005).

2.1.2 Förklaring av begreppet jämställdhet

FN:s stadgar kan ses som universella beskrivningar. I artikel 1 står följande:

Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter. De äro utrustade med förnuft och samvete och böra handla gentemot varandra i en anda av broderskap (www.un.dk).

Målet för jämställdhetspolitiken i Sverige är ”att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden” (www.regeringen.se).

Weiner och Berge (2001) menar att jämställdhet som begrepp är svenskt och inte så enkelt att översätta till andra språk. Weiner och Berge redogör för målet med jämställdhet i politiska dokument i Sverige. Detta stämmer överens med ovan nämnda förklaring, nämligen att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter till delad makt och delat ansvar.

Enligt Svaleryd (2002) används, i vardagligt tal, både jämlikhet och jämställdhet men betydelseerna skiljer sig åt. Jämställdhet betyder att alla människor är fria att utveckla sin personliga förmåga och att fatta beslut utan att begränsas av strikta genusroller. Jämställdhet handlar om hur individer av olika kön förhåller sig till varandra. ”Det handlar också om de

vuxnas förmåga att överföra och praktisera värdiga och bärande demokratiska idéer och handlingsmönster som förändrar traditionella könspositioner” (s.36). Vidare menar hon att jämlikhet är ett vidare begrepp än jämställdhet då jämlikhet avser alla människors lika värde oavsett kön, etnicitet, religion, social tillhörighet med mera och att jämställdhet är en del av detta vida begrepp.

Forsberg (1998) menar att jämlikhet innebär rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i samhället och utgår från att alla människor har lika värde oavsett kön, ras, religion, social tillhörighet m.m. Jämställdhet innebär att kvinnor och män har lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter att ha ett arbete som ger ekonomiskt oberoende, vårda hem och barn, delta i politiska, fackliga och andra aktiviteter i samhället (a a).

När vi i arbetet använder ordet jämställdhet så antar vi samma definition av ordet som ovan nämnda författare.

I Sverige är det många som vill nå upp till målet angående jämställdhet mellan kvinnor och män. Det har skett ett intensivt reformarbete där man undanröjt de flesta formella hinder för jämställdhet, men för att det ska kunna råda i praktiken finns det en hel del kvar att göra (Läraryrket, 2005).

2.1.3 Styrdokumenten angående genus, kön och jämställdhet

Begreppet jämställdhet har i någon form funnits med i styrdokumenten för grundskolan sedan slutet på 60-talet. I läroplanen 1962 finns jämställdhet inte med som begrepp, men i Lgr 69 närmar man sig begreppet jämställdhet. I och med detta kom det breda genomslaget för jämställdhet. I Lgr 69 skriver man bland annat att pojkar och flickor ska behandlas lika. Nytt var att pojkar och flickor skulle få undervisning i könsrollskunskap för att förändra synsätt och bryta förlegade könsroller (Tallberg Broman, 2002). De första två läroplanerna genomfördes av den socialdemokratiska regeringen. Detta var innan man infört ordet jämställdhet i den politiska retoriken och relationer mellan könen benämndes då med andra termer. I dessa regelstyrda läroplaner skulle både flickor och pojkar förändras. Ämnet hemkunskap blev obligatoriskt för både flickor och pojkar och barnkunskap fördes in på schemat. Samtidigt som båda slöjdarterna blev obligatoriska för alla barn (Weiner, Berge, 2001).

När skiftet kom från regelstyrda läroplaner till målstyrda infördes också begreppet jämställdhet (Weiner, Berge, 2001). I Lgr 80 står det om jämställdhet och könsjämlighet. Man såg jämställdhetsproblemet främst som en attityd- och informationsfråga. Perspektivet begränsades genom Lgr 80. Man ville till exempel förändra traditionella könsval och man fokuserade då på att försöka förändra flickors och pojkars ämnesval, kursval och studieval. Fokus låg på flickorna och att de skulle bli intresserade av manligt dominerade yrken (Tallberg Broman, 2002). I och med Lgr 80 försvinner enligt Weiner och Berge (2001) de krav på att pojkar ska förändras och som vuxna män ta större del i obetalt hemarbete och omsorg som man poängterade och som var målet med de förra läroplanernas förändringar. Detta i samband med att ordet jämställdhet förs in i den skolpolitiska retoriken. Kraven på flickorna att de ska lära sig att ta för sig på arbetsmarknaden och speciellt inom de områden som ses som manliga står däremot kvar (a a).

Barnkunskap på schemat försvinner 1994 och tid för den obligatoriska hemkunskapen minskar. Däremot får slöjd som ämne ligga kvar orörd. Detta eftersom ämnet har ändrat innebörd till att mer handla om teknik, konst och formgivning än om som tidigare vardagskunskaper för hemmet (Weiner, Berge, 2001). Jämställdhet betonas som en värdegrund i Lpo 94 och jämställdhetsarbete i den obligatoriska skolan ses som mycket angeläget. Ett av de stora problemen är även här elevernas val av utbildningar och att valen fortfarande är starkt könsrelaterade. Enligt Weiner och Berge (2001) förstärks kraven på jämlikhet mellan könen i detta skedet och retoriken stramas upp. Ett nytt ord för relationerna mellan kvinnor och män introduceras och detta ska gälla på livets alla områden. Detta samtidigt som explicita krav på mäns förändring försvinner i läroplaner för grundskolan (a a). Viktigt är att man ska se jämställdhetsfrågorna som en *pedagogisk fråga*. Kön som *pedagogisk fråga* handlar enligt Tallberg Broman (2002) exempelvis om val av undervisningssätt, ämnesinnehåll, klassrumsinteraktion, samtalsmönster, bedömningsdimensioner, utformning av pedagog - respektive lärarroll och ledarskap. Pedagogen själv har ett professionellt ansvar för att hantera detta. Jämställdhet som värdegrund ska vara synlig i skolans planering och verksamhet och i undervisningen. ”Det ska inte gå att undvika frågan, den skall vara en del av det professionella ansvaret. Pedagogen måste utbilda för framtiden, både av rättviseskäl och pga. samhällets krav” (s 169).

I och med Lpo 94 har den svenska skolan tagit ställning ifråga om jämställdhet på ett tydligt sätt. Det som står om jämställdhet i Lpo 94 finns att läsa som bilaga (se bilaga 1). Där är

tydliga krav på läraren och på undervisningen. ”Alla lärare bör få kunskap om genus, om jämställdhet och om hur undervisningen kan utformas så att den motsvarar båda könen förutsättningar och intressen. Fortbildning inom detta område bör prioriteras” (Tallberg Broman, 2002, s 169-170). Tallberg Broman menar att jämställdhetsarbetet måste intensifieras i lärarutbildningarna. Alla lärare måste ha kunskap om jämställdhetsfrågor, könstillhörighetens betydelse i undervisningen och den sociala miljön i klassrummet. Jämställdhetsfrågor bör även uppmärksammas i den statliga rektorsutbildningen då för att öka rektorernas kompetens ifråga om hanteringen av jämställdhet som *pedagogisk fråga*.

Något man måste ta i beaktning är att läroplanerna inte är opolitiska. Weiner och Berge (2001) menar att även om läroplanerna kan tyckas vara opolitiska så är detta långtifrån fallet. I själva verket spelar läroplanerna en central roll i skapandet och vidmakthållandet av alla politiska och samhällseliga styrformer. Läroplanen är också i högsta grad med och bidrar till att skapa normer, vad som är normalitet och är sammanvävd med den rådande sociala ordningens normalisering. ”Den säger lika mycket om hur man skall vara en duktig elev, lojal arbetare eller bra mamma som den handlar om legitimeringen av vissa typer av kunskap” (s. 93). Man sätter upp mål gentemot den normala flickan och den normale pojken och på så sätt sker det en styrning till vad som anses vara normalt. Vidare skriver Weiner och Berge att läroplanerna och den pedagogiska praktiken utgör kritiska områden där idéer och praktisk verksamhet möts. Genusrelationer och genuskillnader formas av ideologi och konkretiseras i handling därför måste läroplanerna och den pedagogiska praktiken anses medverka till att definiera och konstruera genusrelationer (a a).

2.2 Forskning inom ämnet

Borisson-Fallgren (2003) har gjort en studie där hon ur ett genusperspektiv undersöker normer och regler i relation till genusmönster i klassrummet. Det gäller såväl nedskrivna och uttalade regler och normer, som outtalade regler och normer. De iakttagelser som så småningom ledde till undersökningen var bland annat att flickor ofta leker för sig och pojkar för sig, samt ett uppmärksammande av de regler och normer som brukar finnas i varje klass. Dessa så kallade uttalade normer och regler innefattar sociala handlingar, hänsynstagande, ansvar och hur man bör uppträda. Dessa regler menar Borisson-Fallgren är bra så länge pedagogen alltid utgår från reglerna i mötet med alla, både pojkar och flickor och inte särbehandlar. I inledningen av studien kan man läsa om ett exempel där en pedagog blev arg

då ett par av flickorna i tioårsåldern hade sminkat sig. Det stod inte i deras regler för klassen att man inte fick sminka sig, däremot stod det att man inte fick ha keps inomhus. I samma situation hade nämligen två pojkar keps på sig, men pedagogen valde här att inte bli ”arg” på pojkarna utan istället på flickorna. Borisson-Fallgren ställde sig då frågorna: Vilket avgjorde pedagogens ställningstagande att behandla flickor och pojkar olika? Var det de överenskomna reglerna, eller var det pedagogens personliga normer som framträdde? I slutdiskussionen kan man läsa att pojkarna och flickorna i undersökningen uppfattade innebörden av regler på olika sätt. Flickorna ansåg att reglerna var till för att få lugn och ro och ordning. Pojkarna kopplade reglerna till spelregler. Reglerna var enligt dem till för att förhindra bråk utomhus. Reglerna tolkades alltså på olika sätt, vilket blev ett problem för pedagogen. Pedagogen måste därför vara tydligare i presentationen av reglerna samt se konsekvenserna av dem. Pojkarna fick mer uppmärksamhet eftersom de bröt mot reglerna oftare än flickorna. Detta kan stärka pojkgruppens dominans i klassrummet. Samtidigt förstärktes genusmönstret genom att man tog för givet att flickorna inte bryter mot reglerna. Dessa små detaljer är viktiga. Om de läggs samman kan de ge stora konsekvenser i vidmakthållandet av genusordningen. Detaljer som hur pedagogen förhåller sig i till exempel tilltal, bemötande av elever, förhållningssätt och egna invanda mönster är också viktiga. Pedagogen måste, för att kunna nå målet om jämställdhet, vara öppen för kritisk självgranskning. Borisson-Fallgren menar att det är viktigt att man diskuterar och öppnar nya vägar för att kunna nå upp till målen i läroplanen. Pedagogers förhållningssätt måste ständigt granskas. Även läroplan, arbetsmaterial och arbetssätt måste ständigt granskas och relateras till pedagogens synsätt. Det är de vuxna som måste ta ansvaret och bryta mönster för att kunna se sitt bemötande och sina handlingar bland eleverna. Pedagoger måste få större förståelse för sin del i den process som formar flickor och pojkar (a a).

Berge (1997) redogör i en artikel för ett projekt som hon var kopplad till i tre år. Det var fem kvinnliga och fyra manliga lärare knutna till projektet och de skulle tillsammans utveckla pedagogiska metoder som syftar till att främja jämställdhet mellan könen. Deras mål var att på kort sikt skapa miljöer i sina klassrum där både pojkar och flickor ska få synas, höras och komma till sin rätt. På lång sikt ville de att deras undervisning skulle bidra till att eleverna som vuxna kräver och strävar efter ett jämställt samhälle där kvinnor och män har lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter att ha ett arbete som ger ekonomiskt oberoende, vårda hem och familj och delta i politiska och fackliga aktiviteter i samhället. Att arbeta med pedagogik med målet att förändra jämställdheten mellan könen kan vara svårt. Det finns å ena

sidan en risk om man är för ivrig att synliggöra och motverka existerande skillnader i villkor mellan könen, vilket kan leda till att mönstren finns kvar och får ännu större fäste. Gör man tvärtom är risken att det inte blir någon förändring alls. Över en period av arbete blir det såväl ögonblick av förändrade och mer jämställda relationer som ögonblick av normalisering. I artikeln kan man läsa om två av klasserna i projektet där man kan se exempel på normalisering. Flickorna i klassen med en manlig lärare föll i "omsorgsfällan" och tog hand om pojkarna. Medan i den andra klassen med en kvinnlig lärare så föll läraren i "omsorgsfällan". Normen blev här omsorg om pojkars behov, i den ena klassen för att hjälpa pojkarna och i den andra för att undvika kaos. Berge (1997) beskriver hur lärarna i projektet funderade över hur de skulle kunna bidra till elevernas goda självförtroende och samtidigt förändra relationerna i klassrummet. De försökte skifta fokus och beskriva elevernas egenskaper med positiva ord i förhållande till jämställdhetsbegreppet. Istället för att bemöta den tysta flickan eller pojken eller den dominante pojken eller flickan som ett problembarn så skulle de bemöta henne/han som en person med viktiga resurser. Viktigt är att man måste samtidigt påtala att deras egenskaper är otillräckliga för alla de utmaningar som en jämställd människa ställs inför i vuxenlivet och berätta och jobba med vilka egenskaper man mer behöver ha. Lärarnas strategi blev att inte skuldbelägga eleverna utan att försöka utvidga deras register.

I klassrummet möter kvinnliga lärares eller manliga lärares strategier och behov flickors och pojkars strategier och behov. Ingen, varken lärare, forskare eller elever, står utanför den diskurs som ger kön betydelser i kollektiva samhandlingar. Lärarna var således med om att försöka förändra betydelser av kön inom en könskoreografi vars symboliska kön redan var förkroppsligade, inte bara i eleverna, utan också i lärarna själva. (Berge, 1997 s 30)

Berge (1997) menar att skola och utbildning kan synliggöra mycket och därigenom bidra till att kvinnor och män samt flickor och pojkar börjar ifrågasätta, men att utbilda bort ojämställda maktrelationer är inget skolan själv kan genomföra. Det krävs med andra ord mer än god vilja i lagar, läroplaner och enskilda pedagogiska insatser i klassrum.

Gannerud (1999) har i sin avhandling intervjuat 20 stycken kvinnliga lärare i skiftande åldrar och med olika lång lärargärning. Syftet med avhandlingen och dess undersökning var att beskriva kvinnliga klasslärares upplevelser av vissa aspekter av sitt dagliga liv och arbete. Detta utifrån ett perspektiv som fokuserar på betydelsen av kön och genus, och att utifrån dessa berättelser belysa, vad skolans genusregim och den samhällsliga genusordningen innebär för den kvinnliga läraren själv och för synen på klasslärare och deras arbete.

Gannerud har i intervjuerna fokuserat på olika aspekter kring kvinnliga klasslärares liv och arbete, så som kvinna och lärare, moderskap och lärargärning, arbetets organisation och avgränsning, lärararbetets innehåll och innebörd, samarbete och samverkan och makt, auktoritet och status. I undersökningen kom Gannerud bland annat fram till att de flesta av lärarna som deltog i intervjuerna sällan säger sig reflektera över vad kön betyder i det dagliga arbetet. De anser sig istället fokusera på personlighet och individuella egenskaper. Gannerud menar att ett sådant förhållningssätt antagligen speglar vardagen så som den ofta framstår för de flesta människor. Att den rådande genusordningen är så självklar och naturlig att den i praktiken blir osynlig. Gannerud anser att detta kan ses som ett uttryck för dess dominans. En annan slutsats Gannerud drog efter lärarnas uttalanden i intervjuerna om att läraryrket är förknippat med "kvinnlighet" och har status därefter, var att kvinnliga lärare ofta möts av lägre förväntningar när det gäller den personliga auktoriteten och förmågan att påverka elever och föräldrar. Detta gör att de kvinnliga lärarna också ibland har dessa låga förväntningar på sig själva, vilket framträder genom att de ibland använder sig av manliga kollegor eller skolledare som auktoriteter. Detta i sin tur bidrar till att reproducera och förstärka sådana föreställningar.

Odelfors (1996) har i sin avhandling gjort en undersökning där syftet var att identifiera olika villkor som stöder eller hindrar barn att uttrycka sig. Villkoren har studerats ur barnens perspektiv och då med fokus på kön och könsskillnader. I observationer av samlingar uppmärksammades att samspeletsprocessen mellan den vuxne och pojkar och mellan den vuxne och flickor ser olika ut. Och det är i denna process som barns intentioner till handling skapas. Odelfors drar slutsatsen att det verkar som om pojkarna har lättare för att använda sig av de samlingarna erbjuder angående verbalt aktivt deltagande. Alltså skapas tillfälle för utveckling i högre grad för pojkarna än för flickorna. Flickor och pojkar möts delvis på olika sätt av de vuxna. Barnen anpassar sig då till de förväntningar som detta ger uttryck för. Odelfors tolkar sina resultat som att de vuxna förknippar "pojke" med någon som har något att förmedla och är värd intresse i högre grad än de gör med "flicka". På grund av detta är de mer inställda på att skapa situationer för pojkarnas del, där de kan ta för sig mer. Odelfors tycker att det verkar som om både manliga och kvinnliga pedagoger hellre undervisar pojkar, trots att deras uppfattningar oftare är mer positiva om flickor än pojkar. Anledningen till detta anses vara att pojkar betraktas som intressantare och mer aktiva. Odelfors menar att anledningen till detta är att pojkar fått ett annat stöd än flickor att framträda och visa mer av sig själva, det vill säga att inta aktiva positioner. Detta betyder att pedagogernas bemötande är av vikt. Genom att

pedagogerna bemöter pojkar och flickor på dessa skilda sätt så förstärks de traditionella könsrollerna hos barnen. Pojkar och flickor intar olika positioner. Detta görs i ett samspel med omgivningen. Även pedagogers sätt att bemöta pojkar och flickor skapas i ett samspel. Samspelet kan delvis utgöras av de sätt som flickor och pojkar är på, men också de innebörder de vuxna ger flickor och pojkar (a a).

Odelsfors (1998) menar att en av förskolans viktigaste uppgifter är att hjälpa barn och ge dem möjligheter att uttrycka sig. Det viktiga med detta är att barn då kan vara med och påverka sin situation och sina livsvillkor. Flickor och pojkar ska få samma möjligheter att utveckla sin kommunikativa kompetens och pedagoger måste skapa jämställda villkor för detta. Odelsfors kom fram till i sin undersökning, vilken beskrivits ovan (1996), att där var skillnader i villkoren för flickor och pojkar i situationer där pedagogen är i kontroll av villkoren. För att ge stöd åt flickor i sådana situationer menar Odelsfors att pedagogens sätt att bemöta barnen på är viktigt för barnens grad av aktivt deltagande. När pedagogen skapar utrymme för flickor och bjuder in dessa genom att fråga, kommentera och visa intresse så yttrar de sig mer. När pedagogen tydligt bjuder in till deltagande, som till exempel när den vuxne ber om barnens hjälp i olika sammanhang, bidrar detta till att flickor i större grad aktivt deltar. Genom pedagogens sätt att bemöta barnen visas tydligt vilka positioner som finns tillgängliga att inta, för barnen. Odelsfors har även kommit fram till att om flickorna är i majoritet i en grupp, så yttrar de sig mer. Detta på grund av att det fanns mer ledigt utrymme när det var färre pojkar. Om pedagogen låter barnen delta mer i samlingen så deltar de med större engagemang. Genom att låta barnens erfarenheter och associationer komma fram så är de med och skapar innehållet i aktiviteterna. Detta gör att de får stöd i att uppleva sig som kompetenta kommunikationspartners (a a).

2.3 Arbete med jämställdhet i en skola för alla

Genom att läsa om jämställdhet i styrdokumenterna kan vi se att den svenska skolan har tagit en klar ställning ifråga om jämställdhet. Hur gör man då för att göra verklighet av detta så att det inte bara står som fina ord och målsättningar? Enligt Tallberg Broman (2002) krävs det att man sätter sig in i vad könsperspektiv, jämställdhet och delaktighet är och kan vara, samt att man för en kritisk diskussion om skolans funktion och uppdrag i samhället idag.

Det innebär mycket arbete om man ska nå upp till målen i styrdokumentet när det gäller jämställdhet. Det handlar inte bara om arbetet direkt med eleverna och det förhållningssätt man bör ha i mötet med dem. En stor del i detta arbete är pedagogen själv och hans/hennes kunskap och föreställningar kring vad jämställdhet är. Det handlar också om arbetslaget som pedagogen ingår i. Även eleven är en viktig del av arbetet. Dessa delar är avgörande ifråga om hur arbetet med jämställdhet i skolan utformas (a a).

2.3.1 Elevens förutsättningar

Wahlström (2003) menar att många unga idag anser sig vara jämställda och menar även att det inte är så överraskande att de tror sig vara det. Hon jämför ojämställdheten med tyngdlagen. "Vi är så vana vid tyngdlagen att vi knappast märker av den. Men tänk på allt vi hade kunnat göra om tyngdlagen inte fanns! Jämställdheten styrs visserligen inte av några naturlagar, men mönstren sitter så djupt inpräntade i oss att de styr vår upplevelse av världen" (s.104).

Wahlström menar att vi förväntar oss skilda saker från pojkar och flickor redan från de är nyfödda och därför behandlar vi dem olika utan att egentligen vara medvetna om det. Förväntningarna kommer inte bara ifrån föräldrar och pedagoger, utan barnen är hela tiden omgivna av förväntningar.

Det är viktigt att alla barn i en barngrupp känner en gemenskap med varandra. Dels för att barnen mår bra av det och blir trygga, men även för jämställdhetsarbetet. Om man ska skapa gemenskap i en grupp så måste man vara medveten om att det är många små "jag" som man arbetar med (Wahlström, 2003).

I Borisson-Fallgrens (2003) studie angående normer för hur flickor och pojkar "skall vara" kan man se att det handlar mycket om utseende och klädsel. Klädseln kan tydligt kopplas till genusordningen. Smink och håll i öronen är också viktigt ifråga om "vem man är" eller "vill vara". Man måste vara på ett visst sätt för att inte hamna utanför och för att som flicka bli fin eller som pojke bli tuff. Eftersom barn och ungdomar påverkas mycket av massmedia är det en svår uppgift för skolan att konkurrera med den och visa att det finns andra värderingar och synsätt på kvinnor och män än de som visas där. Det är pedagogens uppgift att lyfta fram olika perspektiv på synsätt och värderingar med hjälp av frågor som väcker elevernas intresse.

Jämställdhet måste grundläggas tidigt eftersom det inte är något som kommer av sig själv i en viss ålder (a a).

Enligt Tallberg Broman (2002) kommer alla barn till skolan med olika föreställningar kring vad skola innebär för dem. Föräldrarna till alla barn i skolan har tankar kring vad skolan kan och ska ge deras barn och detta påverkar i sin tur hur barnen relaterar till skolan och dess verklighet. Föräldrar idag har många olika erfarenheter av skola och olika utgångslägen i förhållandet till den svenska skolan. Föräldrarnas syn på genus och lämpligt genusbeteende, det vill säga hur flickor och pojkar ska fostras, vara och bli, liksom deras syn på hur genus, studier och yrken förhåller sig till varandra skiljer sig mycket. Barnens omvärld består av många olika budskap om hur en flicka eller pojke ska vara. Även i barnens egna grupptillhörigheter formas föreställningar kring genus och genusbeteende (a a).

Tallberg Broman menar att när eleverna kommer till skolan så möts de av olika förhållningssätt och bedömningar som är relaterade till genus. Inom de möjligheter och gränser som finns i skolan formas, positioneras och positionerar sig eleverna. Genusgränserna är numer öppna på ett sätt som de inte har varit tidigare. Överskridande av genusgränser är möjligt. Flickor och pojkar är fria att välja själva, men vissa kombinationer respekteras mindre. Exempelvis när en pojke anammar feminint placerade mönster vilket kan leda till marginalisering och töntförklarande. Tallberg Broman menar att det redovisas att pojkar får flest tillsägelser, men de tillåts också mer. Det beteende som pojkar har accepteras i större utsträckning än samma beteende hos flickorna. I skolan får och tar pojkgrupper mer av pedagogens uppmärksamhet. Pedagoger har en tendens att ge pojkarna mer beröm, mer hjälp och detaljinstruktioner. Tallberg Broman tar upp att forskning redovisar att pojkarna stoppas i sin framfart, de kritiseras, korrigeras, avskiljs, separeras och tillåts dominera. De yngre pojkarna behandlas som om de är mindre självständiga än flickorna vilket gör att de blir mer beroende av pedagogerna. Framför allt av de kvinnliga pedagogerna. Tallberg Broman presenterar även en annan sida av detta problem. Nämligen att pojkarna vare sig kan eller vill finna sig i prydlighetens eller långtråkighetens normer. Är skolan något som inte betyder så mycket för pojkar och något som vissa pojkgrupper behöver avgränsa sig från på grund av den kvinnliga identitet som präglar den? Är det pojkarnas fritid som erbjuder acceptabla förebilder? (a a).

Tallberg Broman säger att flickor beskrivs som tysta och osynliga i skol- och barnomsorgsundersökningar. Det finns många orsaker till detta. Bland annat har det diskuterats om det är pojkarna som tar för sig, att det är pojkarna som stimuleras att tala och att de vill visa sig. Det är både pojkarna, flickorna och pedagogerna, oavsett kön, som vidmakthåller detta kommunikationsmönster (a a).

Enligt Tallberg Broman beskrivs flickorna ha ett mer reproduktivt svarsbeteende. De får oftare högläsningssuppgifter än pojkarna. Flickorna reproducerar mer och stimuleras mindre med hjälp av utredande och analyserande frågor till att konstruera kunskap. I undervisningen får flickorna ordet, medan pojkarna tar det. Dessa mönster är i förändring och allt fler flickor tar nu mer och mer plats. Flickorna skattas högre av lärarna under större delen av grundskoletiden än pojkarna. Flickorna själva nedvärderar och osynliggör sig själva och andra flickor. Flickor uppvisar dåligt självförtroende när det gäller deras förmåga och nedvärderar sin skolprestation. Ofta lägre än deras faktiska förmåga. Speciellt när de passerat de lägre årskurserna. Pedagogerna beskriver flickorna som oproblematiske, vänliga, skolmotiverade, lydiga och trevliga (a a).

Enligt Tallberg Broman finns mötesplatsen för de båda könen i skolan. Den mest kontinuerliga mötesplatsen mellan kön i samhället är för- och grundskolan. Övrig verksamhet i samhället är mer segregerad. I arbetslivet, i vuxenlivet och människors fritid är könssegregationen mer tydlig. I förskolan och skolan delar barn och elever sin vardag. De gör samma saker och är i samma rum alla dagar, vilket är ovanligt i ett livsperspektiv då de senare i livet inte kommer att göra det. Många av dem kommer inte mötas i livet, på grund av sociala, etniska, kulturella och könsmissiga skäl (a a).

2.3.2 Pedagogens roll

Skolan, läraren, pedagogerna är alla betydelsefulla i förhållande till genus, anser Tallberg Broman (2002). De bidrar aktivt i skapandet av ”pojkar” och ”flickor” i sina grupper. De bidrar också i förhållande till sig själva och sina arbetskamrater, som ”män” respektive ”kvinnor”. Enligt Tallberg Broman finns det för varje individ olika möjliga och tillgängliga sätt att vara, uttrycka sig, att framställa sig som flicka eller pojke. Varje tid, situation och sammanhang har en sådan uppsättning möjligheter. I detta ligger även hur man ska vara eller vad som är lämpligt, olämpligt. Gränserna för vad som är möjligt är idag starkt vidgade men samtidigt är det ändå speciella val som anses lämpliga. Övriga val kan innebära att man

marginaliserar sig och ses som udda eller konstig. När vi formar kön, både oss själva och varandra, är vi beroende av våra föreställningar om kön. Vad vi ser som kvinnligt, manligt, flickbeteende och pojkbeteende. Många undersökningar visar på att lärare säger sig inte göra skillnad på pojkar och flickor, att de behandlar dem lika och att det viktiga är individen. Forskningsobservationer visar en annan bild. De flesta pedagogerna säger sig inte göra skillnad eller inte vilja göra skillnad. Eftersom vi styrs av våra föreställningar så kan man anta att de flesta ändå gör mer eller mindre skillnad (a a).

Gannerud (1999) menar att skolan uppfattas ofta som en könsneutral institution, i hög grad ofta av lärare själva. Det finns ett motstånd bland dem, mot att skolan ska uppfattas som en plats där genus och genusrelationer skapas och upprätthålls. Undersökningar bland lärare har visat att de ofta vill framhålla betydelsen av tidig socialisation utanför skolans ramar, och de betonar också de individuella egenskaperna hos barnen före grupperfarenheter. Gannerud (1999) hänvisar till en undersökning (Gordon, Lahelma och Tarmo, 1991) där det framkom att när lärare pratade om sina elever i allmänna ordalag så ansåg de att de individuella skillnaderna är viktigare än skillnaderna mellan könskategorierna. Lärarna menade att ”/.../ de såg på sina elever i första hand som barn snarare än som flickor och pojkar” (s. 14). När mer konkreta egenskaper diskuterades visade det sig dock att deras uppfattningar av dessa var beroende av elevens kön och att de värderades olika beroende på om egenskapen relaterades till flickor eller pojkar. De könsneutrala uttalandena på en allmän nivå, förändrades alltså till könsspecifika på en konkret nivå. Lärarna tolkade de olika elevernas egenskaper utifrån sina egna föreställningar angående kön. Det ledde till att den verksamhet som lärarna tog som könsneutral, förändrades och förkönades inom klassrummets ramar.

Gannerud (2001) anser att om ens strävan är att förstå lärare och deras arbete så är det viktigt att man tar hänsyn till både deras personliga livshistorier och deras professionella erfarenheter. Även bakgrundsfaktorer så som ålder, klass- och könstillhörighet blir betydelsefulla. Man studerar lärares värderingar och målsättningar och uppmärksammar det sammanhang där läraren utför sitt arbete. Man måste vara medveten om alltifrån faktorer i klassrummet och den enskilda arbetsplatsens kultur till samhälleliga aspekter. Alla lärares arbete har en samhällelig och politisk bas och det är därför viktigt att se individen i relation till sin tids historia. En lärare är i varje tid inskriven i ett visst ”pedagogiskt mode”, alltså ett dominerande ideologiskt perspektiv. Detta har betydelse för deras socialisation till yrket, både under lärarutbildningen och under deras tjänstgörande tid som lärare. Under de senare

decennierna har ett individualistiskt perspektiv haft stort inflytande i skola och samhälle. Detta har varit förankrat i psykologin och i individuell liberalism. Som lärare tränas man därmed att försöka hitta förklaringar till olika typer av problem i individuella faktorer, snarare än i kontextuella sammanhang (a a).

En pedagog måste förstå att han/hon är delaktig i en ständigt pågående process av identitetsskapande bland barn och ungdomar. Som pedagog har man makt och stor möjlighet att påverka, inverka och omforma barn och ungdomars identiteter i det dagliga pedagogiska arbetet (Svaleryd, 2002).

2.3.3 Arbetslagets roll

Enligt Svaleryd (2002) känner människor ofta sig anklagade när diskussioner kring jämställdhet tas upp. På grund av detta kan det vara svårt att skapa en gemensam utgångspunkt för att starta ett förändringsarbete. Därför anser Svaleryd att skolor och arbetslag måste skaffa sig gemensam kunskap om hur samhällets maktstrukturer ser ut. Det krävs information om hur kvinnor och män har det ute i det svenska samhället. Det behövs även kunskap om hur ens eget förhållningssätt påverkar andra människors självuppfattning.

För att kunna bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete måste både pedagogen och arbetslaget genomgå en process. Pedagogen måste hitta viljan inom sig att förändra och samtidigt kunna se sin egen roll i ett nytt perspektiv. Arbetslaget behöver skaffa sig kunskap om genus, olika maktsystem och strukturer, så att de gemensamt kan hitta en plattform att utgå ifrån. Svaleryd anser även att det är viktigt att vara överens om terminologin. Att komma fram till vad de olika orden står för, just på den här arbetsplatsen. Alla kanske inte är helt överens om betydelserna, men man måste enas om det pedagogiska uppdraget, och därigenom det bästa för barnen (a a).

En första uppgift för en rektor är att i arbetslaget försöka skapa en bra gemenskap och att tillsammans med hela arbetslaget arbeta med positiv förstärkning. Genom att göra detta skapas en nödvändig plattform att stå på när det sedan är tid för att göra det samma med barngruppen. Att skapa en sådan gemenskap är en tuff och tidskrävande uppgift, men självklart viktigt att göra (Wahlström, 2003).

2.4 Pojkar och flickor – eller individer

Tallberg Broman (2002) menar att en vanlig och återkommande beskrivning är att pojkar i skolan syns och hörs mer än flickor. Man ska i dessa sammanhang alltid påpeka att pojkgruppen är mycket varierande. En del av pojkarna stämmer in på dessa beskrivningar men en stor del av dem säger ingenting under en lektion och i en del klasser är det flickorna som dominerar. Vissa pojkar märks inte av alls. Detta är också beroende av vilka situationer i skolan som studeras. De resultat man kommer fram till i studier om flickors och pojkars utrymme i skolan är beroende av vilken typ av situation som har studerats. Dominansen kan ju vara en annan vid en annan situation (a a).

Svaleryd (2002) menar att det till stor del är i samspelet med andra människor, barn och vuxna som barnet utvecklas. Att ha ett individperspektiv som vägledare i arbetet som pedagog utgör bara en del av den verklighet som skapar den pedagogiska verksamheten. Hon menar att det alltid blandas in andra ideal. Både uttalade och outtalade. Svaleryd anser att ett individperspektiv i undervisningen inte kan säkerställa jämställdheten om inte individen och organisationen lyfter upp och analyserar de dolda föreställningarna kring kön, etnicitet eller annan olikhet på ett medvetet plan. ”De handlar inte om att gynna det ena könet, utan att komma bort från för givet tagna föreställningar om kön som värderar egenskaper hos män och kvinnor på ett ojämlikt sätt” (s. 41). Svaleryd skriver att forskning har visat att vi lätt riktar uppmärksamheten mot det som syns mest och att vissa pojkar och flickor blir stereotyper för gruppen. Hon menar att variationen ofta är större inom gruppen pojkar respektive flickor, än mellan dessa grupper. Detta påminner om Tallberg Bromans ovan nämnda resonemang.

Även Borisson-Fallgren (2003) menar att det ur ett genusperspektiv är viktigt att både se likheter och skillnader mellan pojkar och flickor och inom varje kön för sig. Att skapa en atmosfär där pojkar och flickor i lugn och ro ska kunna utveckla sin identitet och sin självförlit är något mycket svårt. En grupp är aldrig lik en annan och behoven är därför olika från grupp till grupp. Viktigt är att se varje individ. Alla pojkar har inte samma starka självförlit och alla flickor är inte i behov av att stärka sin självförlit (a a).

Berge (1997) diskuterade med projektgruppen i det projekt hon var knuten till om vad de uppfattade som ”pojkkänt” respektive ”flickkänt” i klasserna. Hon menar att det är många lärare och forskare som anser att det finns större skillnader inom pojkgruppen och inom

flickgruppen än det finns mellan pojkar och flickor, detta vid stora grupper med olika kulturella bakgrunder och uppväxtförhållanden och inte pojkar och flickor med liknande uppväxtmiljöer och liknande kulturella bakgrunder. Trots att vi människor lever i komplicerade historiska sammanhang av olika klass-, ras och kulturell tillhörighet så är den mest grundläggande kategoriseringen vi gör att sortera in varandra i kön. Det påverkar därför alltid våra relationer att mötas som två olika kön. (a a)

Svaleryd (2002) anser att i skolans undervisning och pedagogiska verksamhet ska varje elevs inneboende möjligheter och förmågor beaktas och uppmuntras. Skolan ska vara den som kompletterar och kompenserar för det som pojkar och flickor specifikt behöver och inte annars kan få. Eleverna ska i skolan ges möjligheter att utveckla och pröva icke könstypiska intressen och färdigheter (a a).

2.5 Problemprecisering och frågeställningar

Hur bemöter pedagoger sina elever i syfte att nå upp till målen och klara uppdraget ifråga om jämställdhet enligt Lpo 94? Det är många faktorer som spelar in i hur bemötandet kan utformas.

Vi vill i vår undersökning skapa en uppfattning om hur pedagoger anser sig bemöta elever ur ett jämställdhetsperspektiv. Vi vill även genom observationer se hur pedagoger bemöter eleverna i en naturlig lärandesituation, samt få veta pedagogens tankar kring sitt bemötande utifrån observationen.

Frågor som varit centrala är:

Hur ser pedagoger på sitt arbete med jämställdhet?

Hur ser pedagoger på sin roll i detta arbete?

Hur ser pedagoger på eleven i detta arbete?

3. Teoretisk utgångspunkt och val av metod

I detta kapitel beskrivs den teoretiska utgångspunkt som vi valt att se på vårt resultat utifrån, nämligen ett sociokulturellt perspektiv. Här beskrivs även den metod vi valt för vår undersökning, ”stimulated recall”.

3.1 Sociokulturellt perspektiv

Vi har valt ett sociokulturellt perspektiv som teoretisk utgångspunkt. Som vi tidigare förklarat i arbetet så menar Gannerud (1999) att kön inom den samhällsvetenskapliga feministiska forskningen betraktas som en kategoriserings- och ordningsprincip som finns i alla sociala och samhälleliga strukturer. Alla människors föreställningar kring könsaspekten anses vara socialt konstruerade, skapade i samspel mellan människor och deras omvärld. Uttrycken av dessa föreställningar varierar därför på grund av olika sociala, historiska och kulturella sammanhang. De socialt, kulturellt och historiskt föränderliga föreställningar och normer som tillskrivs könskategorin benämns med ordet genus. ”Genus syftar alltså på strukturella, socialt grundade skillnader mellan manligt och kvinnligt, feminint och maskulint, vilka skapas och återskapas genom enskilda och kollektiva processer, i familj, arbetsorganisation och i samhället i övrigt” (s. 8). När man särskiljer genus från individuellt kön kan man se förbi könsstereotyper och då istället rikta uppmärksamheten på och reflektera kring en individs samspel med den sociala kontext som han eller hon befinner sig i. Både det individuella könet och genus produceras och reproduceras genom konkreta handlingar. Dels genom vad människor säger, vad de gör och vad de tänker om handlingarna. Man kan alltid förändra könsmönster, men konstruktion och dekonstruktion av kön sker inom vissa materiella och ideologiska ramar. Dessa processer är integrerade i andra sociala processer och sker därför inte oberoende eller utanför dem, utan på insidan av dem (a a).

Enligt Säljö (2005) innebär det sociokulturella perspektivet att man försöker svara på frågor som, hur tillägnar sig människor samhälleliga erfarenheter, hur lär människor sig använda dessa erfarenheter i olika sammanhang och hur lever insikterna och kunskaperna vidare? Dessa frågor leder till att det blir uppenbart att man inte kan begränsa sin förståelse av lärande till vad som händer inne i den enskilda individen. En central del är att man måste försöka se olika aktiviteter i samhället ur ett lärandeperspektiv och inte bara se det som att lärande endast sker i skolan. Lärande sker i många sammanhang, som till exempel i samspel mellan individer, kollektiv (så som familjer, skola, organisationer och företag) samt former av teknik

som finns utanför oss människor. ”Utmaningen är att hitta lärandets karaktär och förstå de händelser och sammanhang där individer och kollektiv ändrar sina sätt att hantera sin omvärld och att förstår den, de situationer där de transformerar både sig själva och sin omvärld” (s. 20-21). Det sociokulturella perspektivet innebär vissa avgränsningar. Intresset i det sociokulturella perspektivet innebär bland annat att det riktas mot frågor som kan kopplas till hur människor kommer att behärska sådana kunskaper och färdigheter som utmärker både det samhälle de lever i och den tid de lever i. Det sociokulturella perspektivet är alltså inte universalistiskt eftersom det inte studerar lärande och utveckling på ett generellt sätt. Även inom varje samhälle finns det skillnader i hur man har möjlighet att tillägna sig kunskaper och erfarenheter. Inom ett komplext samhälle gör människor olika erfarenheter. Exempelvis så uppfostras flickor och pojkar på olika sätt och i olika sociala grupper och har därmed olika tillgång till kunskap och andra resurser. Ur ett sociokulturellt perspektiv menar man att kunskaper och färdigheter som utgör samhällsliga erfarenheter inte kommer inifrån individen utan de har utvecklats i samhället och mellan människor. På detta sättet är det skillnader mellan olika samhällen. Man menar vidare att lärande föregår utveckling. Lärande innebär att tillgodogöra sig delar av samhällets samlade kunskaper och färdigheter och det är härigenom individen utvecklas till att bli en kulturvarelse med vissa förmågor (a a).

3.2 Metodval

Vi har en kvalitativ ansats i vår undersökning (Bjurwill, 2001 & Patel, Davidson 2003). Vi har valt metoden ”stimulated recall” som innebär dels observationer och dels intervjuer. Innan vi valde denna metod hade vi planerat att använda oss av intervjuer eftersom detta är ett sätt att få uttömmande svar och man har möjlighet att ställa följdfrågor om det är något man inte förstår eller undrar över under intervjuens gång. Utifrån vårt syfte, pedagogers bemötande ur ett jämställdhetsperspektiv, ville vi även se bemötandet, inte bara ta del av pedagogernas tankar om det och därför har vi även gjort observationer.

Enligt Månsson (1996) innebär metoden stimulated recall att man går igenom sitt observationsmaterial tillsammans med den observerade pedagogen. Genom detta kan pedagogen minnas händelseförloppet och då lättare kommentera det som skedde. Vi har valt ut olika sekvenser ur observationen som vi såg som intressanta för vår undersökning och som vi ville få kommenterade. Pedagogen får genom denna metod möjlighet att gå ur sin objektsroll och se på observationen med ett utifrån perspektiv. Denne får då också tillfälle att

framföra sina synpunkter på, tillrättalägga vissa tolkningar och ha andra värderingar av samma situation än vad undersökaren eventuellt har. Ur ett etiskt perspektiv är detta metodval positivt eftersom de observerade blir mindre utlämnade då undersökaren inte kommenterar och har synpunkter på observationen innan pedagogen har fått möjlighet till subjektivitet(a a).

Gass och Mackey (2000) har skrivit följande angående stimulated recall:

Stimulated recall is one of the introspective methods. /.../ ,stimulated recall methodology can be used to prompt participants to recall thoughts they had while performing a task or participating in an event. It is assumed that some tangible (perhaps visual or aural) reminder of an event will stimulate recall of the mental process in operation during the event it self (s. 17).

4. Empirisk del

Först beskrivs vår pilotstudie. Härefter följer en beskrivning av undersökningsgruppen, på vilket sätt vi gjort datainsamlingen, samt en redogörelse för hur vi valt ut vår undersökningsgrupp. Vi beskriver härefter hur vi bearbetat vårt material, samt när vi gjort vad. Sist redogör vi för de etiska överväganden vi utgått ifrån när vi gjort vår undersökning.

4.1 Pilotstudie

En pilotstudie gjordes med en kvinnlig pedagog. Den resulterade i en bra diskussion kring det valda undersökningsområdet och vi ansåg den vara användbar i undersökningen. Efter att vi gjort vår pilotstudie kom vi dock fram till att ett par av de frågor vi ställde inte gav något bidrag till studien. Därför har vi tagit bort dessa. Efter att vi granskat pilotstudien kom vi fram till att en ny observation var nödvändig och valde därför att komplettera tidigare studie med en ny observation och intervju kring den. En del av de frågor som ställdes i intervjun i pilotstudien omformulerades till de övriga intervjuerna. De frågor som tillkom efter det att pilotstudien gjordes ställde vi till den aktuella pedagogen i efterhand i samband med intervjun kring den andra observationen.

4.2 Undersökningsgrupp

Vår undersökningsgrupp består av fyra pedagoger, varav tre kvinnliga och en manlig. Deras åldrar är mellan 34 och 49 år. Alla fyra pedagogerna arbetar på samma skola. Skolan är en mellanstor skola på landsbygden med årskurserna F-5. De kvinnliga pedagogerna vi intervjuade arbetar med F-2 grupper och den manliga pedagogen arbetar med en 3-5 grupp.

4.3 Datainsamlingsmetod

Insamlandet av vårt undersökningsmaterial har som ovan nämnts gjorts hos fyra pedagoger. Vi har gjort en observation och en intervju per pedagog, utöver pilotstudien som tidigare nämnts. Observationen, som dokumenterades med hjälp av filmkamera, utfördes dagen innan intervjun. Vid intervjuerna användes diktafon som dokumentationshjälpmedel. Vårt val av metod innebär en noggrann genomgång av varje observation då vi valde ut en till två sekvenser som vi visade för pedagogen under intervjun. Efter att vi visat sekvenserna lät vi pedagogen berätta om sina tankar kring det vi sett. Vi ville höra dels de tankar han/hon hade under tiden den aktuella händelsen ägde rum, men även tankar och reflektioner som pedagogen hade i efterhand kring det som skett. Övriga frågor som ställdes i intervjun finns

med som bilaga (se bilaga 2). Dessa är våra huvudfrågor men beroende på vad pedagogerna svarat så har vi ställt olika följdfrågor, som till exempel: Varför?, Varför tror du det är så? och Hur kan du påverka detta? Huvudfrågorna lades fram en och en framför pedagogen för att denne skulle ha möjlighet att läsa frågan samtidigt som den ställdes, samt för att kunna återkoppla och läsa den igen när detta behövdes.

4.4 Urval

Undersökningsmaterialet har som tidigare nämnts samlats in på en skola. I planerandet av undersökningen övervägdes om den skulle förläggas på en eller flera skolor. Utifrån valet av ämne kom vi fram till att en skola skulle ge samma bredd som om vi hade valt att lägga undersökningen på flera skolor, då den bredd vi söker kan antas finnas inom en skola likaväl som hos flera. Några av pedagogerna på skolan tillfrågades och de fyra första som angav sitt intresse är de som nu är våra informanter.

4.5 Sätt att bearbeta

Vi har valt att bearbeta vårt material tillsammans eftersom vi då kontinuerligt har kunnat föra en diskussion kring innehållet. Nedan följer bearbetningen i stegform.

Steg i analysarbetet:

Steg 1. Vi började med att transkribera intervjuerna och fingera alla namn.

Steg 2. Det vi gjorde sedan var att läsa igenom alla intervjuerna för att få en helhetsförståelse för materialets innehåll.

Steg 3. I nästa steg gick vi in i varje intervju och markerade och strök under ord och stycken som förekom ofta och därför var centrala i intervjuerna.

Steg 4. Nästa steg var att läsa igenom intervjuerna igen och då utifrån pedagogernas svar strukturera innehållet i lämpliga områden utifrån våra intervjufrågor. Det blev nio områden.

Steg 5. Här efter presenterade vi varje område för sig och redovisade vad som kommit fram av intervjuerna angående det aktuella området.

Steg 6. Efter det beskrevs och redovisades observationerna som gjorts.

Steg 7. Efter detta gjorde vi en sammanfattande analys.

4.6 Etiska överväganden

I vår undersökning har vi utgått ifrån Vetenskapsrådets häfte, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2002). I denna finns fyra grundkrav som

skall följas vid vetenskapliga undersökningar för att arbete med undersökningen ska genomföras korrekt. Den första heter informationskravet och handlar om att forskaren ska informera informanterna om syftet med undersökningen. Det handlar också om informantens deltagande och om att detta är frivilligt. Informanten ska även informeras om att denne kan avbryta sin medverkan när den vill. När pedagogerna tillfrågades om dem ville delta i undersökningen informerades de samtidigt kort om vad undersökningen skulle handla om. När pedagogerna tillfrågades informerades de samtidigt om att deltagandet var frivilligt och att de hade rätt att avbryta sin medverkan när de ville. Detta återupprepades även inför varje intervju. Samtyckeskravet handlar om att deltagarna själva har rätt att bestämma över sin medverkan. På vilka villkor, hur länge och om de ska delta över huvud taget. De ska kunna avbryta sin medverkan när de vill, utan att det ska innebära negativa följder för dem. Konfidentialitetskravet innebär att deltagarna inte ska kunna identifieras av andra och att eventuella personuppgifter inte ska kunna komma åt av obehöriga. Informanterna fick även information om att deras personuppgifter och annat som kom fram vid intervjun inte ska kunna härledas till dem, samt att det insamlade materialet endast kommer att läsas av berörda parter som författare, handledare, examinator och opponenter. Nyttjandekravet innebär att resultatet och andra uppgifter som framkommit i undersökningen inte får användas eller lånas ut för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. Det redogjordes för informanterna att materialet från undersökningen inte kommer att användas till något annat än vår uppsats och att det insamlade materialet ligger på vårt ansvar efter uppsatsarbetets slut. Vid undersökningstillfällena godkände samtliga informanter användandet av videokamera för dokumentation av observationen och diktafon för dokumentation av intervjun.

5. Redovisning av resultat

Syftet med denna undersökning har varit att undersöka pedagogers bemötande av elever sett ur ett jämställdhetsperspektiv. Våra frågeställningar har handlat om hur pedagoger ser på sitt arbete med jämställdhet, hur pedagoger ser på sin roll i detta arbete samt hur pedagoger ser på eleven i detta arbete. Detta har vi undersökt genom metoden ”stimulated recall”, som tidigare beskrivits utförs genom observationer och intervjuer. Dessa kommer att presenteras var för sig. Vi har valt att redovisa intervjuresultaten i områden gjorda utifrån våra intervjufrågor. Varje område beskrivs först kort och sedan görs en genomgång av det material vi fått ut av intervjuerna. Härfter kommer en redovisning av observationerna. Sist i detta kapitel kommer en sammanfattning av resultatdelen.

5.1 Intervjuer

5.1.1 Pedagogernas tankar kring jämställdhet

Inom detta område beskrivs tankarna pedagogerna hade när de hörde ordet jämställdhet.

Alla pedagogerna associerade ordet jämställdhet till att alla ska ha lika möjligheter och rättigheter och att man ska få det man behöver utifrån sina egna behov. Någon poängterade att jämställdhet inte innebär att alla ska ha det exakt likadant utan att alla ska bemötas utefter det de behöver. En av pedagogerna ansåg att det innebär att alla kan göra saker lika bra och att alla ska ha rätt till lika utrymme oavsett kön. Ett par av dem kom även in på löneproblematik.

Alltså med jämställdhet tänker jag ju inte att alla ska ha det exakt likadant, utan för mig är det att var och en ska få det den behöver. /... / Tänker man på vuxenjämställdhet så är det ju det här med löner och sånt, att en kvinna ska inte ha lägre lön för att hon är kvinna. Utan det ska ligga lika. (Eva)

Då tänker jag på att alla oavsett kön kan göra olika saker lika bra. Eller samma saker lika bra. Det är jämställdhet. Och att man, att båda könen får lika mycket utrymme i olika situationer. (Lena)

5.1.2 Pedagogernas arbete med jämställdhet

Här redogör vi för vad pedagogerna har för tankar kring sitt arbete med jämställdhet med barnen.

Angående sitt arbete med jämställdhet med barnen ansåg någon av pedagogerna att det inte finns en lösning för alla grupper eftersom alla grupper är olika. Man kom även in på hur viktigt det är att ge alla lika mycket tid, uppmärksamhet och utrymme oavsett kön vilket de

säger även kan vara svårt ibland. Någon säger att jämställdhetsarbetet är inget man tänker på eller planerar för. Någon menar istället att man ska passa på att diskutera det med barnen när ämnet dyker upp.

/.../ att försöka ge barnen lika mycket uppmärksamhet och lika mycket tid, lika mycket stöttning oavsett om de är duktiga eller inte lika duktiga. Och sen då i samtal eller i diskussioner när det kommer upp kommentarer om sådana här frågor att man tar en diskussion. (Lena)

Alltså, det är väl inget man tänker på direkt /.../ och har något arbete med jämställdhet. Det är väl mer att man tänker på mer de här bitarna att man ska försöka se till så att alla får ungefär lika mycket utrymme i klassen oavsett om det är tjejer eller killar. Sedan kan det ju vara lite svårt ibland. (Lasse)

5.1.3 Pedagogens roll

Här redogör vi för pedagogernas tankar kring sin roll i arbetet med jämställdhet.

Några av pedagogerna betonade vikten av att bevaka allas rättigheter och att se till att alla får lika stort utrymme. De kom även in på att man ska se det som sin uppgift att skicka rätt värderingar till barnen och att inte fördöma, kritisera eller ha förutfattade meningar. En av pedagogerna menar att det är en balansgång mellan de egna värderingarna och samhällets, men att det är samhällets värderingar som ska följas. Det är bara att hoppas att de sammanfaller med sina egna. En av dem sa att man som pedagog ska hjälpa till att lyfta de barn som inte vågar och att man ska sträva efter att följa målen för jämställdhet.

Min roll är ju på något vis att bevaka allas rättigheter, att se till att alla mår bra och att alla får utrymme att komma fram. Och få säga vad de vill ha sagt. /.../ Det får inte bli att en aldrig får möjligheter att säga någonting. Och om jag märker att det är ett barn som drar sig undan och inte vågar då är det min uppgift att lyfta det barnet att våga. (Eva)

Att jag inte fördömer eller kritiserar någon för att det kan inte du göra för att du är pojke eller det är din uppgift. Att jag får inte ha sådana förutfattade meningar. Utan jag ska ju sträva efter vad som står här. Att det ska vara lika värde och lika ... och att man ska få lika stort utrymme. (Lena)

Alltså, där är ju en balansgång som lärare då va, med egna värderingar och samhällets värderingar. För det är ju egentligen samhällets värderingar som jag ska följa. Sen är det ju bara att hoppas att de sammanfaller med mina egna. (Eva)

Andra menar att man som pedagog ska vara ett föredöme och att vuxenrollen är väldigt betydelsefull. Eftersom barnen tar efter de vuxna, de gör som de vuxna gör.

Alltså jag ska vara ett föredöme. Precis som i allt annat arbete. (Lena)

Jag tror att just vuxenrollen har oerhörd betydelse för det är oss vuxna som barnen tar efter. /.../ De gör som vi. (Eva)

En av pedagogerna pekar på vikten av att ha både kvinnliga och manliga förebilder, inom skolan eftersom den domineras av kvinnor. En annan av pedagogerna pratade om att även om man är medveten i sitt arbete så kan man handla fel omedvetet.

Alltså min roll är väl ganska viktig om man ser överlag på skolan, att det är ett yrke som är ganska kvinnodominerat annars, att man har lite manliga förebilder också, det tror jag är ganska viktigt, att man har både och /.../. (Lasse)

Och sen när det gäller barnen. Man försöker ju att behandla barnen lika för det vet man ju kanske att man inte gör ändå även om man försöker /... / men man försöker ändå att tänka på det själv ibland. (Eva)

5.1.4 Individen

Inom detta område tar vi upp pedagogernas syn på att barnen är olika som individer.

En av pedagogerna säger att barnen ibland kan uppleva det som orättvist vid de tillfällena när pojkarna får mer skäll än flickorna. Hon menar att det ska vara ett individuellt bemötande och att alla inte kan bemötas likadant för alla är inte likadana.

/.../ man kan ju inte skälla på flickorna bara för att man ska skälla lika mycket på det ena som på det andra utan det beror ju på hur de beter sig också. (Eva)

En av pedagogerna menar att barnen har olika förutsättningar och att de kommer från olika hemmiljöer. Hon menar då att det är viktigt att förstå detta när man bemöter barnen och även att man inte ska jämföra barnen med varandra. En av pedagogerna betonar att alla barn inte är lika och att det är viktigt att inte göra barnen lika heller. Hon menar att det finns genetiska skillnader och att barnen ska få bejaka dessa. Det ska inte bli att man suddar ut könen på dem, säger hon. En annan av pedagogerna menar att hon inte är säker på att skillnaderna mellan individerna beror på vilket kön de har.

Sen tror inte jag att pojkar och flickor är likadana och det är inte min strävan att göra dem likadana heller. För det tror jag inte att de är. Utan där finns genetiska skillnader och då måste de få bejaka det också. Att det kan liksom inte bli att man suddar ut könen på dem. (Eva)

/.../ jag känner inte att det är lika märkbart idag att, där finns säkert skillnader, men jag är inte helt säker på att det beror på att man är flicka eller pojke. Faktiskt. (Karin)

En av pedagogerna lyfter skillnader mellan könen när det gäller bland annat mognad. Hon anser att flickorna är mer intresserade och motiverade än pojkarna. Hon anser att pojkarna tar mer utrymme, pratar mer och är på ett annat sätt än flickorna.

De är ... Flickor är ju oftast mer mogna när de börjar skolan, de är mer motiverade att sätta sig

ner, mer intresserade av att läsa och skriva och den här biten. Pojkar är på ett annat sätt. Jag kan inte förklara varför men ... de tar mer utrymme och de pratar mer, de ställer andra frågor än flickorna gör. (Lena)

5.1.5 Jämställdhet som en del i värdegrundsarbetet

Här belyser vi pedagogernas funderingar kring jämställdhet som en del i värdegrundsarbetet.

Samtliga pedagoger kopplar ihop jämställdhetsarbetet med värdegrundsarbetet, då de anser att det har med vartannat att göra. De menar också att värdegrundsarbetet är grunden i allt. Någon av pedagogerna berättade att de pratade mycket om empati för varandra och om känslor vilket hon menade också var kopplat till jämställdhet. En av pedagogerna förklarar att hon arbetar med barnen som individer och inte med betoning på deras kön i jämställdhetsarbetet.

Vi jobbar mycket med det här att prata med varandra om empati och känslor. Och hur man kan känna i olika lägen för saker och ting. Och det tror jag att där blandar man även in det här andra med jämställdheten, om man får empati för andra. (Eva)

/.../ man kan säga att det är en del i värdegrundsarbetet också. Att alla barn ska se att de är lika viktiga och att det spelar ingen roll om man är flicka eller pojke eller om man är tjock eller om man är smal, så är man lika mycket värd. Alltså det är ju själva grunden på något vis i allt arbete men det har ju lite grann att göra med det här, jämställdhet. (Lena)

Vi har ju arbetat väldigt mycket med värdegrundsfrågor och sånt /.../ och det är ju mer alltså, det är ju inte, det är ju jämställdhet som individer men inte inom kön. (Karin)

5.1.6 Jämställdhetsarbetet – något abstrakt

Detta område handlar om att pedagogerna beskriver jämställdhetsarbetet som något abstrakt. Detta kopplas även till huruvida de i arbetslaget hade bestämt hur de skulle arbeta med jämställdhet med barnen.

Pedagogerna beskriver jämställdhetsarbetet som något abstrakt och något som svävar i luften. Alla pedagogerna säger att de inte har bestämt i arbetslaget på vilket sätt de ska arbeta med jämställdhet. Någon tycker det är svårt att peka på vad i arbetet som är att arbeta med jämställdhet. Pedagogerna vet att det är något som de måste arbeta med och att det är viktigt. Någon säger att det är något man har med sig hela tiden och tänker på i sitt arbete. Och att man tar upp det när det dyker upp.

Alltså det är ingenting som vi har satt oss ner och diskuterat i arbetslaget direkt. /.../ Det är nog bara något sånt där som svävar i luften som alla ... alla kan den här (syftar på skolans handlingsplan) och vet denna och det är det vi jobbar efter då. Så vi har inte satt oss ner i arbetslaget och diskuterat kring det. (Eva)

Att man kanske inte arbetar medvetet i undervisningen alltså att man tar upp det som ett arbetsområde utan att man mer genom samtal och diskussioner och tar tillfället i akt när det liksom dyker upp. (Lena)

Det är så abstrakt att det är svårt att peka på vad det är i ens jobb som är att jobba för jämställdhet. (Lena)

/.../ det är nog något som man har med sig hela tiden och tänker automatiskt på. (Lasse)

Vid frågan om skolledningen uppmanat till arbete med jämställdhet svarade två av pedagogerna att så inte var fallet, men att de ändå visste vikten av att arbeta med det.

/.../ det är så viktigt med jämställdhet att det vet vi att vi måste. /.../ Jag tror inte att det är något så som vi har fått någon uppmaning om just nu. Det är en så viktig bit så att det finns med alltid. (Eva)

Nej, det tror jag inte, vad jag kan minnas faktiskt. (Lasse)

5.1.7 Präglade av sina miljöer

Inom detta område tar vi upp att eleverna är tydligt präglade av sina hemmiljöer. Detta säger alla pedagogerna i intervjuerna.

Alla pedagogerna anser att eleverna är präglade av sina hemmiljöer och att föräldrarnas värderingar, attityder och förhållningssätt lyser igenom på barnen. En pedagog menar att barnen trots detta anpassar sig till skolans normer och värderingar. En säger däremot att man kan arbeta hur mycket som helst i skolan med barnen utan resultat. Detta eftersom man inte har föräldrarna med sig. En av pedagogerna säger dock att om barnen fungerar väl för övrigt så tar de åt sig de värderingar man arbetar med i skolan.

/.../ Föräldrarnas attityder och deras funderingar har oerhört stor inverkan på barnen, oavsett vad det gäller. /.../ För ibland, i vissa fall kan vi jobba oss blåa här alltså. Det hjälper inte ändå om man inte har föräldrarna med sig. (Eva)

Det är ju föräldrarnas värderingar som barnen tar med sig. (Eva)

Alltså man märker ju ganska tydligt på barnen föräldrarnas värderingar och förhållningssätt /.../ (Lasse)

Ja, det är väl helt enkelt, jag tror att /.../ om det är barn som för övrigt fungerar bra, de lär sig helt automatiskt det, de tar till sig våra normer, våra regler här i skolan. Vårt sätt att tänka. (Karin)

Den manliga pedagogen beskriver hur han märker skillnad i fråga om barnens respekt för kvinnliga respektive manliga pedagoger. Detta kan tänkas hänga ihop med traditionella könsmonster och påverkan från den miljö barnen befinner sig i.

/.../ vi märker ju att vissa elever till exempel har mer respekt för de manliga än för de kvinnliga att det är dem de lyssnar på. De kvinnliga kan säga till hur många gånger som helst

men när det kommer någon manlig och säger till så då lyssnar man kanske direkt. (Lasse)

5.1.8 Pojkars och flickors utrymme i klassrummet

Här beskrivs pedagogernas tankar kring de båda könen utrymme i klassrummet.

Alla pedagogerna säger att pojkar generellt tar mer plats och tid, men att det inte alltid är så. En av pedagogerna säger att han har varit med om tvärtom och att av de grupper han haft så har det ofta varit så att flickorna har tagit det största utrymmet. En annan av pedagogerna beskriver att i den grupp hon har nu tar flickorna det största utrymmet. En pedagog betonar vikten om att vara medveten om att det är så att pojkar ofta tar större utrymme än flickorna. Hon menar att pojkar hörs mer, rör sig mer och behöver struktur.

.../ generellt så tror jag att ofta är det så att pojkarna tar mer utrymme än flickorna. Men det är definitivt inte alltid så, för det tror jag att det beror på hur starka flickorna är. Så hemskt är det. Med starka flickor, så kan de ta utrymme. (Eva)

.../ att tänka på att ge flickorna utrymme helt enkelt. För oftast, inte alltid, men oftast är det ju så att pojkarna tar mer plats än flickorna och då får man försöka att ge alla lika utrymme. (Eva)

.../ att vara medveten om det tycker jag också är viktigt. Att det faktiskt ofta är pojkar som tar mer tid av utrymmet i klassrummet, för det gör de ju. Oftast. .../ pojkar tar mer plats. De rör sig mer och de hörs mer och de behöver oftast mer hjälp. Och struktur. (Lena)

.../ alla pratar ju om att killar tar mycket mer plats .../ i stort sett alla klasser tidigare så har jag haft tjejgrupper som har tagit mer plats än vad killarna gjort. Det kan ju ha lite med antalet att göra också hur många det är av de olika .../ (Lasse)

Ja ... det är flickorna som har det största utrymmet över lag i min grupp. .../ Det finns det ingen tvekan om. (Karin)

För att bli uppmärksam på vilka som tar mest utrymme i gruppen säger en pedagog följande:

Det är ju att man ibland sätter sig ner och funderar på vilka barn har jag pratat med idag och eller vilka barn har tagit mest av tiden idag. .../ att man går igenom det ibland och liksom funderar. (Lena)

5.1.9 Om pedagogerna anser att de når upp till målen

Här redogörs pedagogernas tankar angående huruvida de anser sig nå upp till målen och klara sitt uppdrag i fråga om jämställdhet enligt Lpo 94.

En av pedagogerna sa att hon når upp till målen och klarar sitt uppdrag i fråga om jämställdhet. Medan en av pedagogerna sa att han inte gjorde det i den grupp han har för tillfället.

Ja. Det tycker jag. (Eva)

Nej. Det känner vi att det gör vi inte just nu i den gruppen vi har. /.../ just nu känner vi att vi når definitivt inte upp till målet att vi ger alla den hjälp de behöver oavsett om det är en kille eller tjej. (Lasse)

Två av pedagogerna anser sig nå upp till de delar av målen som handlar om grundläggande värden. Båda anser även att de försöker nå upp till målen om kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. En av dem menade på att alla är vi präglade och programmerade samt att ”alla är barn i sin egen skola”.

Grundläggande värden /.../ Tycker jag nog att jag når ... eller att vi når upp till. /.../ alltså man startar ju upp i det när man tar emot nya barn. Och det jobbar man ju med hela tiden. Sen är det ju där, att främja män och kvinnors lika rätt och möjligheter. Det försöker man ju göra, men att motverka traditionella könsmonster genom att de får prova det som är manligt och kvinnligt det gör man ju inte. (Lena)

Ja, det här alltså just med grundläggande värden, där med jämställdhet mellan kvinnor och män, alltså det om solidaritet, att alla människor är lika mycket värda. Alltså sånt tycker jag nog att man kan nå upp till. /.../ sen är man ju själv alltså programmerad på ett speciellt sätt. Så jag tror omedvetet så gör man saker som absolut inte gynnar jämlikheten mellan könen. Det tror jag det är, det är jag helt övertygad om att jag gör. Och det händer nog inte så sällan kanske. /.../ vi är ju präglade allihopa /.../ alla är vi ju barn i vår egen skola så att jag tror inte att jag kan säga att jag når upp till allt det. (Karin)

Angående vad de behöver för att nå upp till målen lättare svarade en pedagog att hon behövde fortbildning, då hon hade behov av att veta hur man kan jobba med detta lite mer praktiskt. En sa sig vilja ha hjälp av skolledningen men menade även att trots att hon arbetar med detta i sin grupp så handlar det ändå i slutändan om att hela samhället måste arbeta med detta för att någon skillnad ska märkas. En pedagog säger sig inte behöva någon hjälp, då han anser att han i vanliga fall är duktig på detta.

Det kanske är att vi skulle få fortbildning, hur man skulle kunna jobba med de här sakerna mer praktiskt. (Lena)

/.../ dels är det ju skolledningen /.../ för det hjälper ju inte i en F-grupp. Även om jag skulle kunna ändra så kanske /.../ men det är ju hela grundinställningen på alltihopa /.../ Det är något som vi tillsammans med övriga samhället naturligtvis bidrar till /.../. (Karin)

Nej. Det tror jag faktiskt inte. Det är inget som jag känner direkt att jag skulle behöva fortbilda eller göra något annat, utan det är något som jag tror att jag är ganska duktig på i vanliga fall. (Lasse)

5.2 Observationer

5.2.1 Observation pedagog 1

Sekvens 1

En sekvens visades där pedagogen bad en flicka på främre raden om hjälp att dela ut lite papper. Vi frågade pedagogen varför han valde just den eleven, då vi läst att flickor ofta används som ”hjälpfröknar”. Han beskrev att valet var medvetet ifråga om varför han valde

just henne och att valet inte hade med kön att göra. Vi undrade om han oftare tog hjälp av flickor än av pojkar, på vilket han svarade att så inte var fallet utan att det nog snarare var tvärt om. Ytterligare en fråga ställdes, har du något syfte med att ta hjälp av barnen i olika situationer? Han svarade att det ibland var så och ibland inte. En av anledningarna var att ”saker och ting” skulle komma ut snabbare. En annan anledning han nämnde var:

Det kan ju vara att man ska lära dem ta ansvar för saker och ting också ju. Det beror ju på vad man ber om hjälp med. Men visst kan det vara det. Just den här ansvarsbiten att man känner sig lite viktigare, att man stärker sig lite kanske. (Lasse)

Då pedagogen gjorde ett medvetet val och även beskrev hur han brukar ta hjälp av eleverna så fick vi bekräftat att den här pedagogen inte medvetet använder sig av flickor som hjälpfröknar.

Sekvens 2

Nästa sekvens handlade om observationen som helhet. Vi såg ingen större skillnad mellan pojkar och flickor när det gällde att ta för sig av utrymmet i klassrummet, till exempel genom att räkka upp handen när de behövde hjälp, eller liknande. Vi frågade om han kunde se några skillnader mellan pojkarna och flickorna i hans grupp när det gäller att ta för sig. Han svarade att han inte kunde se någon direkt skillnad i sin grupp när det handlade om detta bortsett från en liten grupp killar som gärna reser sig och går och hämtar hjälp när de behöver, istället för att räkka upp handen som övriga. Han kunde dock ej härleda det till om det hade med könen att göra, eller om det hade med individerna att göra.

Det kan mycket väl vara tjejer som sitter och ropar nere i hörnan som om det är någon kille som gör det. (Lasse)

Det vi tidigare läst om att pojkar ofta tar mer plats i klassrummet än flickor fick vi här inte bekräftat. Den grupp pojkar som pedagogen pratade om var inte närvarande under observationen. Vare sig vi eller pedagogen såg någon skillnad i den här gruppen när det gäller pojkars och flickors möjligheter att ta för sig.

5.2.2 Observation pedagog 2

Sekvens 1

Den första sekvensen visar hur pedagogen sitter i en ring tillsammans med barnen. Pedagogen pratar med och ställer frågor till barnen. Alla räcker upp handen vid olika tillfällen. En del oftare än andra. Vi undrade hur hon tänkte kring att vissa räckte upp handen mer än andra.

Pedagogen berättade att hon ju känner barnen väl och vet hur de fungerar. Hon menade att det gäller att försöka vara rättvis, så att alla får frågan, oavsett om de räcker upp eller inte. Att försöka få dem att våga och när de vågat, berömma dem. Vi frågade vidare om hon upplevde någon skillnad mellan pojkar och flickor när det handlar om detta.

Ja i regel så är det ju så att flickorna sitter ju tyst och räcker upp handen. Pojkarna liksom, är lite mer rörligare och så va. Och de kan tröttna och ta ner. Men flickorna sitter hela tiden så.
(Lena)

Pedagogen berättade om hur hon brukar ställa öppna frågor för att få med barnen i samtalet. Hon tycker det är bra med frågor där barnen inte behöver känna att de svarar rätt eller fel. Så att de får känna att sina svar duger lika bra som någon annans.

Det är viktigt att man inte kränker någon. I den dialogen. (Lena)

Detta som pedagogen beskriver var precis det som vi också såg att hon gjorde. Hon ställde frågor till alla och de barn som inte deltog försökte hon få med i diskussionen.

Sekvens 2

I denna sekvens sitter barnen och arbetar själva och pedagogen går runt och hjälper till. Vi uppmärksammade att pedagogen i stort sett bara gick fram till pojkarna. Både de som räckte upp och de som inte räckte upp. Tidigare i intervjun har pedagogen pratat kring vikten av att uppmärksamma alla i klassrummet. Framför allt flickorna. Oavsett om de behöver hjälp eller inte. Hon betonar att det är viktigt att de också uppmärksammas. Det är viktigt för dem, att man bryr sig om dem och att de blir sedda. Hon beskriver samtidigt bilden av dagens skola med stora grupper och att man är själv. Då blir det lätt så att de som behöver hjälp prioriteras.

För man vet att Lisa hon fixar detta själv, utan problem. Egentligen är Lisa lika viktigt som Pelle. Faktiskt. (Lena)

Angående att pojkarna behöver mer hjälp än flickorna pratade pedagogen om den skillnad hon tycker sig se mellan flickorna och pojkarna när de börjar skolan. Hon menar att flickorna har kommit längre i sin utveckling. Hon upplever dem som mer motiverade att lära sig.

Efter denna sekvens beskriver pedagogen hur hon skulle vilja göra medan hon gör något annat. Hon förklarar samtidigt bilden av dagens skola och hur verkligheten ser ut, nämligen att hon inte hinner gå runt till alla, utan bara till de som behöver hjälp.

5.2.3 Observation pedagog 3

Sekvens 1

Den första sekvensen vi valde visade hur barnen sitter i en ring på golvet och läraren introducerar bokstaven F med hjälp av två brickor med bokstaven på. Sekvensen visar hur först en flicka och därefter en pojke kryper fram till läraren för att känna på och prata om bokstaven F. Vi undrade hur hon tänkte när detta hände och om det var vanligt att barnen gjorde så här, både flickor och pojkar. Pedagogen svarade att barnen brukar göra så här samt att det är meningen med denna aktivitet.

Så det är syftet med de här bokstäverna att de ska laborera med dem och se att de uppbyggt på ett visst vis, bokstäverna då . /.../ Så det får de göra och det är det jag vill att de ska göra. (Eva)

Vi undrade då om alla barnen tar för sig i detta. Pedagogen svarade att de inte gör det och att det är som i allt annat att vissa tar för sig och vissa sitter tysta. Hon sa även att hon då brukar rikta frågor speciellt till dessa barn så att de också kommer in i samtalet.

Här fick vi se hur några av barnen tog för sig. Pedagogen ville att barnen skulle ta för sig under aktiviteten och de barn som då inte gjorde det hjälpte hon genom att rikta frågor speciellt till dessa.

Sekvens 2

Denna sekvens handlade om barnens förmåga att lyssna på varandra. Barnen skulle säga vars ett ord på F, i tur och ordning. En pojke kryper fram till pedagogen och viskar ett svärord. De andra barnen listar ut vilket ord det är och skrattar. Två barn senare säger en pojke samma ord fast högt och alla barnen börjar skratta igen och det blir stimmigt. Härefter är det en flickas tur att säga sitt ord. Hon funderar en stund och under tiden fortsätter de andra barnen att föra väsen. Pedagogen försöker tysta dem. Till slut blir det tyst och flickan sa sitt ord försiktigt. Vi frågade hur hon tänkte kring det som hände.

Där tänkte jag att jag då skulle få tyst på gruppen för att flickan ska få utrymme. För det är ju då den här tjejen som inte tar något eget utrymme. Men gärna vill ha det. Hon är oerhört stark i sig själv. Och vill vara ledare. Men tar sig inte utrymme till det. (Eva)

Pedagogen berättade också om sina tankar när den första pojken viskade ordet i hennes öra. Hon menade att eftersom denna pojken inte heller är en sådan som tar så mycket plats så kunde hon inte markera så tydligt mot hans ordval, då hon kände att det skulle leda till att han blev mer hämmad.

Tidigare i intervjun har denna pedagog betonat att det krävs starka flickor för att de ska ta plats i en grupp. Denna flickan är tydligen en sådan flicka som vill ta plats men som inte vågar. Pedagogen försöker lyfta fram henne och ge henne utrymme genom att tysta de andra. Hon vill försöka ge henne den plats hon anser att hon förtjänar.

5.2.4 Observation pedagog 4

Sekvens 1

Sekvensen visar hur barnen sitter i ring på golvet och snurrar flaska. Barnen sitter uppdelade pojkarna på en sida av ringen och flickorna på andra sidan ringen. De tar upp den lapp som flaskan pekar på och klappar stavelserna i namnet som står på lappen. När en av flickorna tar upp sin lapp så samlas de andra flickorna runt henne. När det är en pojkes tur så samlar sig pojkarna runt honom. Vi frågade pedagogen hur hon tänkte kring detta att barnen samlar sig pojkarna för sig och flickorna för sig. Hon svarade att barnen brukar sätta sig så här.

Ja. Det ... ibland så får de bestämma själva, hur de ska sitta. Och då blir det till hundra procent precis som de sitter här nu. /.../ Ibland så sätter jag varannan eller så, så blir det ... då tar det så lång tid innan man kommer igång för det är så mycket tjurande och så mycket diskussioner innan man kan sätta igång aktiviteten /.../. (Karin)

Vi såg att barnen gärna delade upp sig i pojkar och flickor. Pedagogen berättade att hon ibland valde att blanda dem, men att det då tog lång tid innan hon kunde starta varpå hon inte valde detta så ofta. Vi tolkar detta som att pedagogen inte väljer att blanda dem så ofta då detta är tidsödande.

Sekvens 2

Nästa sekvens handlar om en av pojkarna. Han svarar rakt ut i luften när det är en av flickorna som har ordet. Pedagogen tittar på honom men säger ingenting. En stund senare så ligger samma pojke på golvet snett bakom henne. Hon drar lite i honom för att han ska sätta sig upp. När han väl satt sig upp så svarar han rakt ut i luften igen. Vi frågade pedagogen hur hon tänkte när detta hände. Hon svarade att det är något de håller på att arbeta med tillsammans. Att de ska lära sig att de ska räcka upp handen om de vill säga något. Hon säger också att hon inte vill avbryta dem. Hon vill uppmuntra dem att prata och det känner hon att hon inte gör när hon avbryter dem.

Det känner jag liksom inte att man kan vara så otroligt hård med om de nu skulle råka ... vilket de gör. (Karin)

Vi tolkar det som att pedagogen inte vill att de ska ta ordet från varandra men att hon försöker få dem att förstå det på ett sätt som inte ska hämma dem. Detta innebär då att barnen ibland pratar rakt ut i luften och tar ordet från varandra. Detta eftersom barnen är så pass små som de är. Barnen i denna grupp var sex år och hade inte ens gått en termin i skolan.

5.3 Sammanfattning av resultatdel

Samtliga pedagoger verkade ha god uppfattning om vad ordet jämställdhet står för och innebär, nämligen lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett kön. Flertalet av pedagogerna pratade om att alla är olika och att alla har olika behov, även grupper som helhet är olika. De menade att alla därför måste bemötas olika, ett individuellt bemötande.

Alla pedagogerna upplevde arbetet med jämställdhet som något abstrakt, det vill säga de ha inte något konkret arbetssätt för detta. De säger att det är något man har med sig och tar upp när det behövs eller i de sammanhang då det finns behov av att diskutera det. De anser även att alla ska få lika mycket tid, uppmärksamhet och utrymme oavsett kön. Man poängterar också att det är viktigt att skicka rätt värderingar och att inte fördöma, kritisera eller ha förutfattade meningar. En menar även på att det är viktigt att vara ett föredöme och att vuxenrollen är viktig då barn gör som vuxna gör. Den manliga pedagogen pratade om att det är viktigt att ha både manliga och kvinnliga förebilder i skolan. En av pedagogerna säger att skillnader är synliga i fråga om respekt gentemot kvinnliga respektive manliga pedagoger.

Två av pedagogerna poängterar att det är deras uppgift att lyfta de barn som inte vågar. I två av observationerna fick vi se exempel på detta. Pedagogerna såg till att alla barnen, både flickor och pojkar, deltog och riktade frågor till de som inte vågade för att bjuda in till deltagande. I en annan observation sågs en pojke prata rakt ut i luften och ta ordet från de andra. Pedagogen markerade inte så bestämt. Detta förklarade hon senare med att hon inte ville hämma dem genom att avbryta dem, då det inte ännu lärt sig räkna upp handen riktigt.

En av pedagogerna säger att även om man är medveten om hur man borde handla så kan man som pedagog handla omedvetet fel ibland. Barnen har olika förutsättningar och kommer från olika miljöer. Detta säger samtliga pedagoger. De menar därför att det är viktigt att ta detta i beaktning i bemötandet av barnen. En av pedagogerna lyfter skillnader mellan könen när det

gäller bland annat mognad. Samtliga pedagoger kopplar ihop jämställdhetsarbetet med värdegrundsarbetet då de tycker dessa hänger ihop.

Samtliga pedagoger säger att pojkar generellt tar mer plats och tid, men att det inte alltid är så. I en av observationerna vi gjorde märktes inga skillnader i fråga om hur mycket pojkar och flickor tar för sig. Pedagogen berättade om att skillnader ibland förekom, men han kunde dock ej härleda detta till om det berodde på kön.

6. Diskussion

I detta kapitel diskuteras resultaten från undersökningen. De kopplas till relevant litteratur utifrån vår litteraturgenomgång och sätts härigenom in i ett större sammanhang. Därefter följer en metoddiskussion där vi lyfter våra tankar och reflektioner kring vårt val av metod och de val vi gjort ifråga om undersökningen. Efter detta redogör vi för konsekvenser för yrkesrollen och sist ger vi förslag till vidare forskning.

6.1 Resultatdiskussion

I början av uppsatsarbetet frågade vi oss varför målen som handlar om jämställdhet finns med i styrdokumentet? Varför måste man arbeta med jämställdhet i skolan? Vi funderade över hur samhället ser ut idag och hur det har sett ut. Vad kräver och förväntar sig samhället av eleverna när de är färdiga i skolan? Vilka egenskaper måste de ha för att klara sig så bra som möjligt som kvinna eller man? Syftet med detta arbete har varit att undersöka hur pedagoger bemöter elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Eftersom det är många olika faktorer som påverkar pedagogers arbete och hur de bemöter sina elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv, så har vi som tidigare nämnts fokuserat på dessa i vår undersökning.

Är det så att arbetet med jämställdhet är något som lätt faller bort och som inte prioriteras? Upplever pedagogerna problem och svårigheter med att ta itu med detta? I så fall vilka är problemen? För lite kunskap? Olika uppfattningar om det i arbetslagen och på skolan? För lite stöd från skolledningen? Behövs fortbildning inom ämnet? Detta är frågor som vi hade i huvudet när vi planerade vår undersökning. Genom den litteratur vi tagit del av har vissa slutsatser kunnat dras. Till exempel så handlar det kanske inte om att vi ska komma fram till för jämställhetsarbete lämpliga arbetssätt. Det handlar nog mer om pedagogens egna inställning, förhållningssätt, kunskap om och bemötande ifråga om jämställdhet i skolan. Även samarbetet i arbetslaget är av stor vikt för att kunna forma ett bra jämställdhetsarbete.

Genom Lpo 94 kan vi se att den svenska skolan har tagit ställning i fråga om jämställdhet. Där finns tydliga krav på läraren och på undervisningen. Tallberg Broman (2002) menar att alla lärare måste ha kunskap om jämställdhetsfrågor, könstillhörighetens betydelse i undervisningen och den sociala miljön i klassrummet. Man bör dock som lärare vara medveten om att styrdokumentet inte är opolitiska. Enligt Weiner och Berge (2001) sätter man i styrdokumentet upp mål gentemot den ”normala” flickan och den ”normala” pojken och på så sätt sker det en styrning till vad som anses vara normalt. Genusrelationer och

genusskillnader formas av ideologi och konkretiseras i handling. Därför måste läroplanerna och den pedagogiska praktiken anses medverka till att definiera och konstruera genusrelationer (a a). Vi anser att då det är pedagogerna som har som uppgift att i sitt arbete följa styrdokumentet så bör dessa vara medvetna om vad som står i dem och reflektera kring innehållet. Detta för att pedagoger varje dag möter individer med olikheter som inte alltid sammanfaller med bilden av det ”normala”.

Pedagogerna i undersökningen är medvetna om att de måste skicka rätt värderingar, inte fördöma, kritisera eller ha förutfattade meningar. De vet också att de ska vara ett föredöme för barnen samt att vuxenrollen är viktig eftersom barn gör som de vuxna gör. Pedagogerna förstår också att de genom sitt bemötande bidrar till att forma barnen och deras tankar kring genus. Detta stämmer helt överens med resonemanget Säljö (2005) för. Eftersom vi enligt det sociokulturella perspektivet lär av och i samspel med andra är det viktigt hur pedagogerna agerar och bemöter barnen. Tallberg Broman (2002) menar att skolan och pedagogen är betydelsefulla i formandet av genus. De bidrar aktivt i skapandet av flickor och pojkar i sina grupper. Det finns för varje individ olika möjliga och tillgängliga sätt att vara, uttrycka sig och att framställa sig som flicka eller pojke. Varje tid, situation och sammanhang har en sådan uppsättning möjligheter. Vi anser att pedagogerna i undersökningen var medvetna om den makt de har i mötet med barnen samt att de bär ett stort ansvar när det gäller formandet av barnens förståelse för vad som är kvinnligt och manligt. Borisson-Fallgren (2003) menar att detaljer som hur pedagogen förhåller sig i till exempel tilltal, bemötande av elever, förhållningssätt och egna invanda mönster är viktiga. Pedagogen måste vara öppen för kritisk självgranskning för att kunna nå målen om jämställdhet. Pedagoger måste även få större förståelse för sin del i den process som formar flickor och pojkar. Utifrån det sociokulturella perspektivet menar man att kunskaper och färdigheter inte kommer inifrån individen utan de har utvecklats i samhället och mellan människor. Inom detta perspektiv menar man också att lärande föregår utveckling. Man menar att lärande innebär att tillgodogöra sig delar av samhällets samlade kunskaper och färdigheter och att det är härigenom som individen utvecklas till att bli en kulturvarelse med vissa förmågor (Säljö, 2005). Utifrån detta kan man förstå att pedagogens roll är viktig i mötet med eleverna då han/hon är en förebild och den som ska förmedla kunskap och värderingar. Gannerud (1999) menar att alla människors föreställningar kring könsaspekten anses vara socialt konstruerade, skapade i samspel mellan människor och deras omvärld. Både det individuella könet och genus produceras och reproduceras genom konkreta handlingar. Dels genom vad människor säger, vad de gör och

vad de tänker om handlingarna. Detta förtydligar ytterligare pedagogens viktiga roll. Berge (1997) menar att varken pedagoger eller elever står utanför den diskurs som ger kön betydelser i samspel med andra. Pedagoger försöker alltså förändra betydelser av kön i ett sammanhang där både pedagoger och elever redan har föreställningar om kön förkroppsligade. Detta menar vi är en problematik som inte går att göra något åt. Ingen människa är neutral och därför måste mötet utformas efter det. Att göra sitt bästa för att göra sina egna föreställningar synliga och reflektera kring dessa är dock något vi anser att alla bör göra för att ett bemötande i syfte att uppnå målen för jämställdhet ska kunna äga rum.

För att förstå varje enskild pedagogs handlingar och sätt att utforma sitt arbete, måste man se bortom pedagogen. Enligt Gannerud (2001) bör man se pedagogen i relation till sin tids historia. Även ålder, klass och könstillhörighet är viktiga aspekter. Varje pedagog i varje tid är inskriven i ett visst pedagogiskt mode, det vill säga det dominerande ideologiska perspektivet. Under de senare decennierna har det inneburit ett individualistiskt perspektiv (a a). Detta perspektiv tycker vi oss kunna se präglar informanterna i vår undersökning då de i många sammanhang tänkte utifrån ett individperspektiv.

Pedagogerna i undersökningen anser att alla barn är olika och att även alla barngrupper är olika. Dessa bör även bemötas olika och individuellt utifrån deras behov. Dessa tankar stämmer överens med det som Borisson-Fallgren (2003) redogör för, nämligen att det ur ett genusperspektiv är viktigt att både se likheter och skillnader mellan pojkar och flickor och inom varje kön för sig. En grupp är aldrig lik en annan och behoven är därför olika från grupp till grupp. Hon menar också att det är viktigt är att se varje individ. I arbetet med jämställdhet menar flertalet av pedagogerna i vår undersökning att de inte har fokus på kön utan att de arbetar med barnen som individer. De menar även att alla barn har olika förutsättningar och att man inte bör jämföra dem med varandra. Någon av dem säger att det inte är hennes syfte att göra barnen lika. Hon menar att där är genetiska skillnader och dessa ska barnen få bejaka. Två av pedagogerna kan inte säga om skillnaderna mellan könen har att göra med könstillhörighet eller om det snarare är skillnader mellan individ och individ. Berge (1997) menar att det är många pedagoger och forskare som anser att det finns större skillnader inom pojkgruppen och inom flickgruppen än det finns mellan pojkar och flickor.

Enligt Tallberg Broman (2002) visar många undersökningar på att lärare inte säger sig göra skillnader på pojkar och flickor, att de behandlar dem lika och att det viktiga är individen.

Hon menar att forskningsobservationer visar en annan bild. De flesta pedagogerna inom dessa säger sig inte göra skillnad eller inte vilja göra skillnad. Eftersom vi styrs av våra föreställningar av kön så kan man anta att de flesta ändå gör mer eller mindre skillnad (a a). Som vi nämnt ovan så kan ingen vara neutral när det gäller de föreställningar vi har av kön. Detta gäller även för de pedagoger som deltagit i vår undersökning. De säger att de utgår från individen i sitt bemötande. Detta innebär att de bemöter barnen individuellt och att skillnader i bemötandet då görs mellan individer och inte direkt mellan könen. Trots denna medvetenhet från pedagogernas sida så kan man dock aldrig vara helt säker på att sitt bemötandet inte är präglad och styrs av ens föreställningar av kön. Även Gannerud (1999) tar, från en undersökning, upp att lärare tolkar olika elevers egenskaper utifrån sina egna föreställningar angående kön. Hon menar att skolan uppfattas ofta av lärare som en könsneutral institution och inte en plats där genus och genusrelationer skapas och upprätthålls. Lärarna i den undersökning Gannerud presenterar ansåg, när de pratade allmänt om sina elever, att de individuella skillnaderna är viktigare än skillnaderna mellan könskategorierna. De såg sina elever i första hand som barn snarare än som flickor och pojkar och de fokuserade även på personlighet och individuella egenskaper. Gannerud menar att ett sådant förhållningssätt antagligen speglar vardagen så som den ofta framstår för de flesta människor. Att den rådande genusordningen är så självklar och naturlig att den i praktiken blir osynlig. Gannerud anser att detta kan ses som ett uttryck för dess dominans. Även Svaleryd (2002) tar upp detta och anser att ett individperspektiv i undervisningen inte kan säkerställa jämställdheten om man inte lyfter upp och analyserar dolda föreställningar kring kön på ett medvetet plan. Vi tror att pedagogerna i vår undersökning är på god väg mot en förståelse för arbete med jämställdhet. Man bör dock alltid vara medveten om att man omedvetet har föreställningar av kön och att dessa behöver lyftas för att ett gott arbete med jämställdhet ska kunna utföras. Wahlström (2003) menar att vi förväntar oss skilda saker av pojkar och flickor redan från det att de är nyfödda och därför blir det att vi behandlar dem olika utan att egentligen vara medvetna om det. Förväntningarna kommer inte bara från föräldrar och pedagoger, utan barnen är hela tiden omgivna av förväntningar. Även i skolan.

Två av pedagogerna i vår undersökning poängterar att det är deras uppgift att lyfta de barn som inte vågar ta utrymme i gruppen. I två av observationerna fick vi se exempel på detta. Pedagogerna såg till att alla barnen, både flickor och pojkar, deltog och riktade frågor till de som inte vågade för att bjuda in till deltagande. Angående skillnader i pojkars och flickors möjlighet att ta plats menar Odelfors (1998) att pedagogens sätt att bemöta barnen på är

viktigt för barnens grad av aktivt deltagande. När pedagogen skapar utrymme för till exempel flickor och bjuder in dessa genom att fråga, kommentera och visa intresse så yttrar de sig mer. Genom pedagogens sätt att bemöta barnen visas tydligt vilka positioner som finns tillgängliga att inta för barnen (a a). I en annan observation i vår undersökning sågs en pojke prata rakt ut i luften och ta ordet från de andra. Pedagogen markerade inte så tydligt i denna situation. Hon förklarade detta senare med att hon inte ville hämma de barn som gör så här genom att avbryta dem. Detta eftersom de ännu inte lärt sig räcka upp handen riktigt. Vi anser att pedagogerna i vår undersökning verkar ha en god förståelse för hur man kan stimulera de barn som inte vågar delta att våga delta. Detta genom att rikta frågor och bjuda in till deltagande. Då barn tar det utrymme som man ger dem är pedagogens roll viktig eftersom denne måste se till att utrymmet fördelas rättvist och att de positioner som finns tillgängliga ska finnas tillgängliga för alla oavsett kön.

Samtliga pedagoger i vår undersökning säger att pojkar generellt sett tar mer utrymme, mer plats och mer tid samt att de pratar mer än flickorna. De menar dock att det inte alltid är så. I en av observationerna i undersökningen märktes inga skillnader i fråga om hur mycket pojkar och flickor tar för sig. Pedagogen berättade om att skillnader ibland förekom, men han kunde inte härleda detta till om det berodde på kön. Borisson-Fallgren (2003) menar att om pojkar får mer uppmärksamhet än flickor i skolan, genom att ta mer utrymme och tid av pedagogen, så kan detta stärka pojkgruppens dominans i relationen flickor – pojkar. Odelfors (1996) menar att pedagogernas bemötande är av vikt då flickor och pojkar intar olika positioner i samspel med sin omgivning. Hon menar att om pedagogerna bemöter pojkar och flickor på olika sätt och ger dem olika utrymme så förstärks de traditionella könsrollerna hos barnen. Tallberg Broman (2002) menar att man i dessa sammanhang alltid ska påpeka att det i pojkgrupper är stor variation. En del av pojkarna stämmer in på denna beskrivning, men inte alla. Vissa pojkar märks inte av alls. Man bör även se att detta är beroende av vilken situation som studeras. Hon menar även att generellt så får flickorna ordet i undervisningen medan pojkarna tar det. Detta mönster är i förändring och flickor tar nu mer och mer plats. Det är både pojkarna, flickorna och pedagogerna, oavsett kön som vidmakthåller detta kommunikationsmönster. Vi anser att pedagogerna i vår undersökning verkar relativt medvetna om deras bemötande ifråga om diskussionen ovan. En av dem, kunde vi se genom observationerna, gjorde en sak men sa en annan. Detta ifråga om bemötandet och vilket utrymme som gavs pojkar respektive flickor. Pedagogen var dock medveten om detta och beskrev samtidigt bilden av skolan idag och att man inte har den tid för eleverna som man

skulle önska. Hur väl medveten man som pedagog än är om sitt handlande och bemötande så finns alltid, som pedagogen ovan kommenterade, ett stort problem i fråga om tid. För att kunna nå jämställdhet och för att i praktiken kunna dra nytta av Säljöes teorier kring lärande kan vi här se att tiden spelar en viktig roll. Det räcker inte att bara vara medveten om hur man vill ha det, utan teorierna måste omsättas till praktik och detta är ett tidskrävande arbete.

Pedagogerna beskriver jämställdhetsarbetet som något abstrakt. Ingen av dem säger sig ha någon bestämd plan för arbete med jämställdhet, vare sig i arbetslaget eller för sig själv. Ett par av pedagogerna menar att det är svårt att peka på vad i arbetet som är att arbeta med jämställdhet. Samtliga vet att de måste arbeta med det och att det är viktigt. Pedagogerna anser att jämställdhetsarbetet är något de har med sig hela tiden och tar upp när det dyker upp. Tallberg Broman (2002) menar att det krävs att man sätter sig in i vad könsperspektiv, jämställdhet och delaktighet är och kan vara, samt att man för en kritisk diskussion om skolans funktion och uppdrag i samhället idag. Då människor ofta känner sig anklagade när diskussioner kring jämställdhet tas upp menar Svaleryd (2002) att det då kan vara svårt att skapa en gemensam utgångspunkt för att starta ett förändringsarbete. Hon menar att skolor och arbetslag måste skaffa sig gemensam kunskap om hur samhällets maktstrukturer ser ut, kunskap om ens eget förhållningssätt och hur detta påverkar andra människors självuppfattning. Både pedagogen och arbetslaget måste genomgå en process för att kunna bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete och hitta en gemensam plattform.

Två av pedagogerna anser att de kan nå upp till målen och att de inte behöver någon hjälp för att klara detta. De resterande två pedagogerna menar att de når upp till delar av målen men att de kan behöva viss hjälp i arbetet för att nå upp till allt. Den ena av dessa vill ha fortbildning för att på ett mer konkret sätt få lära sig hur man kan arbeta med jämställdhet. Den andra menar att hon skulle vilja ha hjälp från skollädaingen, men poängterar samtidigt att hon själv inte kan förändra utan att det måste vara samhället som helhet som bör arbeta med detta för att en förändring ska kunna ske. Vi har läst i litteraturen att det är en svår uppgift för skolan att konkurrera med massmedia och visa att det finns andra värderingar och synsätt på kvinnor och män än de som visas där. Detta kan kopplas till det pedagogen ovan nämnde om att det inte hjälper att en pedagog försöker förändra. Även Berge (1997) menar att ojämställda maktrelationer inte är något som skolan själv kan utbilda bort. För att göra detta krävs det mer än god vilja i lagar, läroplaner och enskilda pedagogiska insatser i klassrummet. Vi anser att för att pedagogerna i vår undersökning inte ska behöva uppleva jämställdhetsarbetet som

något abstrakt så måste de i varje arbetslag, precis som Tallberg Broman och Svaleryd tar upp, skaffa sig denna gemensamma kunskap om hur samhällets maktstrukturer ser ut. Man bör även lyfta fram sitt eget förhållningssätt för att se detta och försöka förstå hur detta påverkar andra människors självuppfattning. Som Svaleryd (2002) betonar bör både pedagogen och arbetslaget genomgå en process för att kunna bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete och hitta en gemensam plattform.

Vi kan tycka oss se en osäkerhet hos pedagogerna när det handlar om arbete med jämställdhet. Vi upplever att pedagogerna i sina svar ibland säger emot sig själva. Exempel på detta är när de svarar att de tycker det är svårt att peka på vad i arbetet som är jämställdhetsarbete men samtidigt säger att det är något som man har med sig hela tiden och tar upp när det dyker upp. Detta tror vi beror på att pedagogerna är inställda på att ge så ”bra” och ”medvetna” svar som möjligt på våra frågor. Vi upplever det som att de försöker dölja sin osäkerhet i ämnet. Denna osäkerhet tror vi dock är vanlig bland pedagoger då jämställdhet är ett svårt arbetsområde. Uttalandena kan kanske även ses som försvar eller bortförklaringar.

Alla pedagogerna i undersökningen kunde se att eleverna är präglade av sina hemmiljöer på ett eller annat vis. Föräldrarnas attityder, värderingar och förhållningssätt är också något som de nämnde att de ofta kunde se hos barnen. Tallberg Broman (2002) menar att alla barn kommer till skolan med olika föreställningar kring vad skola innebär för dem. Föräldrarna likaså. Föräldrarnas syn på genus och lämpligt genusbeteende, det vill säga hur flickor och pojkar ska fostras, vara och bli, liksom deras syn på hur genus, studier och yrken förhåller sig till varandra skiljer sig mycket. Barnens omvärld består av många olika budskap om hur en flicka eller pojke ska vara. Endel av pedagogerna i undersökningen anser att barnen trots detta kan anpassa sig efter skolans normer och värderingar, medan någon anser att man kan jobba hur mycket som helst med det utan att se några resultat. Detta för att de inte har föräldrarna med sig i arbetet. Vi anser att man som pedagog bör vara medveten om barnens olika hemmiljöer för att lättare kunna se och förstå barnens situation och därmed kunna ge dem den hjälp de behöver.

Vi anser att man kan se styrdokumentet som ett svar på vad samhället kräver och förväntar sig av elever när de gått ut skolan. I och med dessa kan man se att arbetet med jämställdhet är ett arbetsområde lika viktigt som till exempel att lära sig läsa och skriva. Genom den litteratur vi läst har vi också förstått vikten av att börja tidigt då detta är något som präglar oss och som

finns runt om oss hela tiden. Säljö (2005) menar att vi lär i många sammanhang, exempelvis i samspel mellan individer och kollektiv som till exempel familjer, skola och organisationer. Trots detta dominerar ändå människors tankar av att lärande enbart eller till stor del sker i skolan. Skolan ska självklart arbeta med detta och vara medvetna om hur man arbetar med jämställdhet, men det är lika viktigt att kunskapen och förståelsen för detta ämne finns med överallt, inte bara inom skolans värld.

Vi anser att vi genom litteraturstudier och undersökning kunnat uppnå vårt syfte att undersöka hur pedagoger bemöter elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Vi har haft en kvalitativ ansats i vårt arbete, vilket innebär att vi genom litteraturstudierna i koppling till undersökningen fått förståelse för hur de fyra pedagogerna i undersökningen arbetar med jämställdhet. Vi har fått ta del av deras tankar om sitt arbete. I vår undersökning ville vi undersöka hur pedagoger bemöter sina elever i syfte att nå upp till målen och klara uppdraget ifråga om jämställdhet enligt Lpo 94? Vi ville även genom observationer se hur pedagoger bemöter elever i en naturlig lärandesituation, samt få veta pedagogens tankar kring sitt bemötande utifrån observationen. Frågor som vi haft med oss har bland annat varit; hur ser pedagoger på sitt arbete med jämställdhet, hur ser pedagoger på sin roll i detta arbete samt hur ser pedagoger på eleven i detta arbete. Vi anser att vi genom vår undersökning kunnat skapa en förståelse för våra informanternas sätt att ta sig an arbetsområdet jämställdhet.

Utifrån syftet med arbetet kan vi dra följande slutsatser:

Pedagogerna i undersökningen har inget konkret arbetssätt i fråga om jämställdhet. De flesta av dem säger att det är något de har med sig alltid, i allt arbete, och att det är något som tas upp när det behövs. De menar även att de tycker att det är svårt att peka på vad som är att arbeta med jämställdhet. Vi tror att för att pedagogerna inte ska uppleva arbetet med jämställdhet som något abstrakt och svårdefinierat så måste de i varje arbetslag skaffa sig gemensam kunskap om hur samhällets maktstrukturer ser ut. Man bör även lyfta fram sitt eget förhållningssätt för att se detta och försöka förstå hur detta påverkar andra människors självuppfattning. Både pedagogen och arbetslaget bör genomgå en process för att kunna bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete och hitta en gemensam plattform.

Alla fyra pedagogerna har ett individperspektiv i sitt arbete. De säger att de ser på barnen som individer och bemöter dem på samma sätt oavsett kön. De verkar medvetna om att de båda

könen ska få lika mycket tid, utrymme och uppmärksamhet i gruppen. Eftersom vi alla har föreställningar om kön omedvetet så innebär detta att de flesta ändå gör vissa skillnader mellan könen i bemötandet. Detta menar vi är en problematik som inte går att göra något åt. Ingen människa är neutral och därför måste mötet utformas efter det. Att göra sitt bästa för att göra sina egna föreställningar synliga och reflektera kring dessa är dock något vi anser att alla bör göra för att ett bemötande i syfte att uppnå målen för jämställdhet ska kunna äga rum.

6.2 Metoddiskussion

Vi upplever att vår undersökning har gått bra. Det har varit intressant att få tillfälle att använda en metod som var helt ny för oss. Kombinationen observationer och intervjuer har varit intressant att arbeta med. Nästa gång vi använder oss av denna metod, ”stimulated recall”, så kommer vi välja att göra fler observationer per deltagare, detta för att få ett större material att arbeta med. Om man enbart har fokus på pedagogers bemötande i praktiken kontra hur de tänker kring och beskriver sitt bemötande med den observerade situationen som utgångspunkt så passar denna metod ännu bättre. Det krävs då fler observationer att utgå ifrån. Detta för att kunna se pedagogerna i många olika situationer med eleverna. Viktigt är då att placera observationerna på både förmiddagar och eftermiddagar, samt att lägga dem över flera dagar och inte bara på en dag. Detta gör att man får mer bredd och eventuellt en mer sanningsenlig bild och man får då möjlighet att komma eventuella sanningar ännu närmre.

Något som vi funderade över i planeringen av vår undersökning var hur mycket vi skulle informera deltagarna om vårt ämnesval och val av undersökning, samt om frågorna till intervjuerna skulle delas ut innan så att de hade för ämnet passande tankegångar lite mer tillgängliga inför intervjuerna. Vi kom fram till att vi bara kort skulle beskriva vårt ämnesval och att de inte skulle få frågorna i förväg. Eftersom resultaten påverkas av alla val man gör så är det möjligt att vi hade fått andra svar i intervjuerna om vi gjort på något annat sätt. Observationerna, vilka vi tidigare beskrivit dokumenterades med hjälp av filmkamera, måste antas ha påverkats enbart av det faktum att där fanns en kamera i klassrummet. Vår närvaro har sannolikt också påverkat observationerna. Alla dessa val som görs innan och under en undersöknings gång måste man vara medveten om. På vilket sätt de påverkar resultaten kan däremot vara svårt att påvisa.

6.3 Konsekvenser för yrkesrollen

Pedagoger idag vill, men alla har inte tid att ge sina elever den uppmärksamhet och tid som de förtjänar. Pedagogers bemötande är viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv, då de genom sitt bemötande bland annat gör tydligt vilka positioner som finns att inta för barnen. Därför finns det här en risk att traditionella könsroller kan upprepas. Pedagoger och arbetslag måste därför lyfta sina föreställningar och hämta kunskap för att förstå den maktstruktur som finns i samhället. Detta för att på ett medvetet sätt kunna arbeta för att nå upp till målen angående jämställdhet som finns i Lpo 94. Har man inte kunskap om sig själv och sina föreställningar av kön så kan detta leda till att bemötandet ur ett jämställdhetsperspektiv inte lyckas. Väljer man att prioritera detta så kommer man, tror vi, inte uppleva arbetet med jämställdhet som något abstrakt eller något som svävar i luften. Vi tycker att varje arbetslag bör prata om detta. Det ska inte vara något som enbart den enskilda pedagogen tänker och funderar kring inför bemötandet av eleverna. Man bör ha ett gemensamt förhållningssätt till detta i arbetslaget då detta är ett så pass viktigt ämne.

6.4 Förslag till vidare forskning

Liknande studier som den här kan göras för att få en bredare uppfattning av pedagogers bemötande av eleverna ifråga om jämställdhet. Som vi skrivit ovan kan det då vara givande att göra fler observationer per deltagare. Detta är ett förslag till vidare forskning.

Något som man också kan ta upp till vidare forskning är hur pedagogers olika åldrar präglar arbetet med jämställdhet. Gannerud (2001) menar att för att förstå varje enskild pedagogs handlingar och sätt att utforma sitt arbete, måste man se bortom pedagogen. Man måste se pedagogen i relation till sin tids historia. Även ålder, klass och könstillhörighet är viktiga aspekter. Varje pedagog i varje tid är inskriven i ett visst pedagogiskt mode. Alltså det ideologiska perspektiv som är dominerande i samhället (a a). Eftersom det är och alltid kommer vara växlande åldrar, klass och könstillhörighet bland pedagoger som arbetar ihop så borde detta också innebära att där är väldigt skiftande förhållningssätt ifråga om kön och därmed jämställdhet mellan dessa pedagoger. Detta anser vi vara ett intressant område som kan föreslås till vidare forskning.

Med tanke på det en del av informanterna berättade under intervjuerna angående flickors mognad kontra pojkarnas, vill vi hänvisa till Tallberg Broman (2002). Hon refererar i sin bok

till Sten Levander, professor i allmän psykiatri. Levander har kritiserat skolforskningen för bristande koppling till forskning inom biologi och neuropsykologi. Levander menar att där finns kunskaper som inte påverkat skolans utformning eller förståelsen för flickors och pojkars behov och inlärningsmönster. Skolan är hyggligt anpassad till pojkars inlärningsmönster men flickorna missgynnas. Skolans första sex år är inriktad på språksidan. Det vill säga vänster hjärnhalvsuppgifter. Enligt Levander är flickor mer begåvade primärt för detta. Lärarna tvingas då ge största tiden till pojkarna eftersom de inte är lika mogna för dessa uppgifter. Flickornas behov kan då ej tillgodoses. Flickornas maximala inlärningsmöjligheter infaller flera år före pojkarnas. Inlärningsmöjligheterna minskar i samband med puberteten vilket för flickornas del infaller ett till två år före pojkarnas (a a). Här kan man ställa sig frågan om flickor ska börja skolan tidigare än pojkar, eller kan skolan anpassa sig till de flickor och pojkar som redan finns där och deras skiftande behov och inlärningsmöjligheter? Även detta vill vi ge som förslag till vidare forskning.

7. Sammanfattning

Det övergripande syftet med detta arbete har varit att undersöka hur pedagoger bemöter elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Då det är många olika faktorer som påverkar pedagogers arbete och hur de bemöter sina elever utifrån ett jämställdhetsperspektiv så har vi haft fokus på dessa. Exempel här är pedagogen själv och dennes kunskap och föreställningar, förhållningssätt ifråga om kön och jämställdhet, vilket i sin tur påverkar pedagogens bemötande. Det handlar också om eleven, hur den är och dennes skiftande hemmiljöer, samt hur de är präglade. Arbetslaget som pedagogen ingår i är också en viktig del i detta. Dessa faktorer är avgörande ifråga om hur arbetet med jämställdhet i skolan utformas.

I litteraturdelen förklaras begreppen genus, kön och jämställdhet. Därpå följer en genomgång av hur utvecklingen sett ut när det handlar om genus, kön och jämställdhet i styrdokumentet. Därefter följer ett avsnitt som tar upp relevant forskning inom ämnet. Detta följs av avsnittet arbete med jämställdhet i en skola för alla där vi belyser ämnet utifrån elevens, pedagogens och arbetslagets roll. Härefter kommer ett avsnitt där vi belyser aspekten flickor och pojkar – eller individer. Sist redogörs problempreciseringen. Hur bemöter pedagoger sina elever i syfte att nå upp till målen och klara uppdraget ifråga om jämställdhet enligt Lpo 94? Det är många faktorer som spelar in i hur bemötandet kan utformas. I vår undersökning har vi en kvalitativ ansats där vi använt oss av datainsamlingsmetoden ”stimulated recall” som innebär både observationer och intervjuer. I undersökningen har fyra informanter deltagit där vi gjort en observation och en intervju per informant. Vi har i vår undersökning velat skapa en uppfattning om hur pedagoger anser sig bemöta elever ur ett jämställdhetsperspektiv. Vi har även genom observationerna velat se hur pedagoger bemöter eleverna i en naturlig lärandesituation, samt få veta pedagogens tankar kring sitt bemötande utifrån observationen. Frågor som vi haft med oss har bland annat varit; hur ser pedagoger på sitt arbete med jämställdhet, hur ser pedagoger på sin roll i detta arbete samt hur ser pedagoger på eleven i detta arbete.

I resultatdelen presenteras intervjuresultaten i områden gjorda utifrån våra intervjufrågor. Varje område beskrivs först kort och sedan görs en genomgång av det material vi fått ut av intervjuerna. Härefter kommer en redovisning av observationerna. Sist ligger en sammanfattning där områden och observationer knyts ihop.

Utifrån syftet med arbetet kan vi dra följande slutsatser:

Vi tror att för att pedagogerna inte ska uppleva arbetet med jämställdhet som något abstrakt och svårdefinierat så måste de skaffa sig kunskap om samhällets maktstrukturer och lyfta fram sitt eget förhållningssätt för att förstå hur detta påverkar andra människor. Både pedagogen och arbetslaget bör genomgå en process för att kunna bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete och hitta en gemensam plattform.

Alla fyra pedagogerna har ett individperspektiv i sitt arbete. De säger att de ser på barnen som individer och bemöter dem på samma sätt oavsett kön. Eftersom alla har föreställningar om kön omedvetet så innebär detta att vissa skillnader ändå görs mellan könen i bemötandet. Att göra sitt bästa för att göra sina egna föreställningar synliga och reflektera kring dessa är dock något vi anser att alla bör göra för att ett bemötande i syfte att uppnå målen för jämställdhet ska kunna äga rum.

Källförteckning

Litteratur

- Berge, B-M (1997). *Styra eller styras – att skapa kön i klassrummet*. I Gudrun Nordborg (Red.) *Makt och kön – tretton bidrag till feministisk kunskap* (ss. 15-32, artikel). Stockholm/Stehag: Symposium.
- Bjurwill, C (2001). *A, B, C och D – Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Borisson-Fallgren, A-S (2003). *Ett genusperspektiv på normer och regler i klassrummet*. I Eva Gannerud (Red.). *Våga bryta mönstret - uppsatser kring ett jämställdhetsprojekt* (ss. 33-76). IPD-rapporter Nr 2003:09, Göteborgs Universitet.
- Gannerud, E (1999). *Genusperspektiv på lärargärning – om kvinnliga klasslärares liv och arbete*. Göteborgs Universitet: ACTA.
- Gannerud, E (2001). *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Gass, S & Mackey, Alison (2000). *Stimulated recall methodology in second language research*. Mahwah (USA): Lawrence Earbaum Associates, Inc.
- Hirdman, Y (2003). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB.
- Läraryrket (2005). *Genuspraktika för lärare*.
- Månsson, A (1996). *Möte med flickor och pojkar – bekräftande interaktionsmönster på förskola i ett genusperspektiv*. Pedagogiska och specialmetodiska institutionen, Lärarhögskolan, Lunds universitet
- Odelfors, B (1996). *Att göra sig hörd och sedd – om villkoren för flickors och pojkars kommunikation på daghem*. Pedagogiska institutionen, Stockholm: Stockholms universitet.

Odelfors, B (1998). *Förskolan i ett könsperspektiv – att göra sig hörd och sedd*. Lund: Studentlitteratur.

Patel, R & Davidson, B (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur

Svenska Akademien (1998). *SAOL 12 - Svenska akademiens ordlista*. 12:e upplagan. Norge: Nordstedts.

Svaleryd, K (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB

Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap – om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Falun: Nordstedts akademiska förlag

Tallberg Broman, I (2002). *Pedagogiskt arbete och kön*. Lund: Studentlitteratur

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wahlström, K (2003). *Flickor - Pojkar och pedagoger*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio AB.

Weiner, G & Berge, B-M (2001). *Kön och kunskap*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

<http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/23635> Datum:05-11-30 Tid:17.10

http://www.un.dk/swedish/se_menneskeret_frame.htm Datum:05-11-30 Tid:17.23

Bilaga 1

Jämställdhet i Lpo 94

Allt är hämtat ur Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 1998).

Under skolans värdegrund och uppdrag:

Grundläggande värden

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.”(s. 5)

Saklighet och allsidighet

”Alla som verkar i skolan skall hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider emot dem.”(s. 6)

En likvärdig utbildning

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla förmåga och intressen oberoende av könstillhörighet.”(s. 6)

Under mål och riktlinjer,

Elevers ansvar och inflytande:

Riktlinjer

”Läraren skall /.../

- verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen.”(s. 15)

Rektors ansvar:

”Rektorn har ansvaret för skolans resultat och därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att /.../

- ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger.”(s. 19)

Bilaga 2

Intervjufrågor

1. Namn?
2. Födelseår?
3. Utbildning?
4. Utbildningsår?
5. Hur länge har Du arbetat som lärare?
6. Hur länge har Du arbetat som lärare här?
7. Vilken ålder är det på Din barngrupp som Du har nu?
8. Vad tänker Du på när Du hör ordet jämställdhet?
9. Hur skulle Du beskriva Ditt arbete med jämställdhet med barnen?
10. Vad har Du för tankar kring Din roll i mötet med barnen?
11. Hur tänker Du kring de båda könen utrymme i gruppen?
12. Har Ni bestämt i arbetslaget hur Ni ska arbeta med jämställdhet med barnen? Beskriv.
13. Barnen kommer från olika miljöer och hemförhållanden. Hur funderar Du kring det?
14. Har Ni fått någon uppmaning från ledningen om att arbeta med jämställdhet? Beskriv.
15. Får Ni pedagoger någon stöttning av ledningen i arbetet? Beskriv.
16. Har Ni blivit erbjudna någon fortbildning med anknytning till jämställdhet?
17. Har Du gått någon? Vad i så fall?
18. Anser Du att Du når upp till målen och klarar Ditt uppdrag i fråga om jämställdhet enligt Lpo 94?
19. Om inte: Vad skulle Du behöva för att klara det?
20. Har Du något Du vill fråga om/tillägga?

